

De aibare bij als politieke speelbal • Gedrukt of geschreven? • Gemakkelijke planten in mijn omgeving (1)
Van wasbleeckerij tot world's leading wax processor • De eerste keer zelfstandig in de bijen

Bijenhouden

9e jaargang | 1
februari 2015

1

Nederlandse BijenhoudersVereniging

NBV

Nederlandse
BijenhoudersVereniging

- 4 De aaibare bij als politieke speelbal
- 6 Gedrukt of geschreven?
- 11 Nieuwe Europese regels betreffende etikettering van levensmiddelen
- 27 Van wasbleeckerij tot world's leading wax processor

en verder:

- 12 Gemakkelijke planten in mijn omgeving (1)
- 14 Tsjechische imkervereniging bestaat 150 jaar. Vier het mee!

Praktisch

- 8 De eerste keer zelfstandig in de bijen

Nederlandse Bijenhoudersvereniging

- 7 In memoriam Harry Dijkema
- 16 Mail van de voorzitter: Knopen doorhakken
- 16 Onderscheidingen NBV afdeling Eemkwartier
- 17 Diploma uitreiking cursus Leraar bijenteelt-A 2014 in Middelbeers
- 17 Nieuw handig zak-formaat NBV-foldertje
- 18 Agenda / Vraag en aanbod

Imkergemeenschap

- 19 Edese Bijenhouders Vereniging en Bennekomse Veluwezoom fuseren
- 20 Vitale afdeling, vitale bijen: Prettig symposium bij Laren-Blaricum
- 22 Buckfast-bevruchtungsstation Ameland
- 24 Nieuws van het bevruchtungsstation Marken
- 25 Landelijke BD-imkerbijeenkomst 14 maart 2015
- 25 Discussiedag De Duurzame Bij 14 maart 2015
- 26 Bijen op stand: De Cementfabriek, Vijlen, gemeente Vaals

Gelezen en gezien

- 30 In 2017 wordt suiker waarschijnlijk goedkoper

Lezers schrijven

- 30 Natuurlijke rangschikking van de raten
- 31 Plastic in honing?

Bijenhouden, vakblad voor bijenhouders

Jaargang 9, nummer 1, februari 2015
ISSN 0926-3357.

Uitgegeven door de NBV. Verschijnt 8 keer per jaar, omstreeks 1/2, 15/3, 1/5, 15/6, 1/8, 15/9, 1/11, 15/12. Oplage 6.800 ex.

Redactie

Wietse Bruinsma, hoofdredacteur.
Bart de Coo, Kees van Heemert,
Henk van der Scheer, Rob Veeneklaas

Vaste medewerkers

Nienke de Jong (register), Ardine Korevaar,
Bert Lemmens

Redactie & administratie

Marga Canters (secr.),
Grintweg 273, 6704 AP Wageningen
t 0317 42 24 22 f 0317 42 41 80
e redactie@bijenhouders.nl

Niet-commerciële advertenties

in 'Vraag en aanbod' € 10 per 20 woorden, elk extra woord € 0,25. Uitsluitend voor particulieren met incidentele aanbiedingen. U ontvangt voor de kosten een factuur. Tarieven voor handelsadvertenties op aanvraag.

Alle in Bijenhouden gepubliceerde meningen en inzichten zijn voor rekening van de auteurs. De redactie beslist over plaatsing van kopij en behoudt zich het recht voor bijdragen zo nodig in te korten, te redigeren of een eigen reactie te plaatsen. De recentste versie van het Groene Boekje wordt aangehouden. Inhoud van advertenties en bijgesloten materiaal vallen buiten verantwoordelijkheid van de redactie. Over plaatsing van handelsadvertenties beslist de NBV.

Overname artikelen en illustraties na voorafgaande toestemming van de redactie en met bronvermelding.

Digitale foto's (resolutie minstens 300 dpi bij 10x15 cm) per e-mail of upload.

Kopij uiterlijk 8 weken vóór de datum van verschijnen aan te leveren bij Marga Canters. Beknopte aankondigingen en berichten uit de vereniging uiterlijk 6 weken tevoren. Voor opgave van advertenties geldt vier weken. Tekst per e-mail.

Vormgeving en opmaak

GAW ontwerp en communicatie, Wageningen

Druk BDU Grafisch bedrijf, Barneveld

Omslagillustratie: Vroege lentebode: de lenteroos (*Helleborus orientalis*)

Foto Bert Lemmens

De bijen en het Jaar van de Bodem

2015 is het Jaar van de Bodem. In dit jaar wordt wereldwijd aandacht besteed aan de waarde van de bodem voor al het leven op aarde. De bodem heeft die aandacht hard nodig. Net zoals wij de bodem nodig hebben, voor de productie van ons voedsel en het functioneren van levende ecosystemen. Ook al denk ik dat het Jaar van de Bodem zich vooral toespitst op wat er onder de grond gebeurt, wij imkers zijn allereerst geïnteresseerd in het bodemgebruik en de gevolgen daarvan voor de drachtmogelijkheden voor onze bijen.

Het intensieve gebruik van agrarisch land leidt tot een teruggang in bijen en andere bestuivende insecten. Wilde bijen kunnen de plek van honingbijen in dezen niet innemen want die staan nog veel meer onder druk. Die hebben namelijk geen 'baas' die hen verzorgt met voeding en huisvesting.

De discussie over de bijdrage van bestuivers, met name de honingbij, aan onze voeding is nog lang niet beëindigd. Zonder bestuivende insecten bestaat het gevaar van een gebrek aan vitaminen en mineralen van plantaardige oorsprong ondanks dat we het belang van honingbijen als bestuivers nu ook weer niet moeten overschatten.

Maar wat zou het uitsterven van de bij nu voor uitwerking hebben op een gezonde voeding? In onderzoek van Ellis et al. worden situaties geïdentificeerd waarin negatieve gezondheidseffecten als resultaat van gebrek aan bestuivers het meest waarschijnlijk zijn.

Het debat rond de rol van insecticiden in de achteruitgang van de honingbij gaat onverminderd door. Redacteurs Henk van der Scheer en Kees van Heemert betogen in hun artikel dat deze strijd niet altijd volgens 'wetenschappelijke normen' gevoerd wordt. We mogen hopen dat de deskundigen op het gebied van bijenteelt, toxicologie en risicoanalyse, verenigd in o.a. EFSA en het Ctgb, het hoofd koel en het schip van pesticiden op koers zullen houden.

In dit nummer van Bijenhouden vindt u drie nieuwe rubrieken: de beginnersrubriek, verzorgd door Ardine Korevaar en Henk van der Scheer, een nieuwe drachtplantenrubriek, geschreven door Bert Lemmens, en een rubriek getiteld 'Vergeten Kwesties' verzorgd door Bart de Coo.

We zitten in het studieseizoen. In dit nummer vindt u aankondigingen voor diverse bijeenkomsten, voor elk wat wils. Op het moment dat u dit leest hebben de jaarlijkse bestuivingsdag op 17 januari in Wageningen en de koninginnenteeltdag op 31 januari in Austerlitz al plaatsgevonden (zie ook respectievelijk Bijenhouden 2014 nr. 8 blz. 18 en blz. 19). Maar er is meer. Het 4de Symposium Bijengezondheid van Bijen@wur, dit jaar te houden op 14 maart in Wageningen, met als positief ingesteld thema: 'Weerstand van honingbijenvolken'.

Op 14 maart is in Zeist de BD-imkerdag, met als thema 'Met de imme onderweg'. Eveneens op 14 maart, op een steenworp afstand, in Austerlitz, organiseert het bestuur van de stichting De Duurzame Bij een discussiedag met als belangrijkste thema 'Ervaringen met niet of alleen met een imker-technische methode bestrijden van de varroamijt in bijenvolken'.

Bezoek zoveel mogelijk van deze bijenkomsten, want de imkerij is heel kennisintensief geworden. We moeten ons continu blijven bijscholen.

Tot slot wenst de redactie van Bijenhouden u en uw bijen een voorspoedig en gezond 2015 toe!

Wietse Bruinsma
hoofdredacteur

Ellis, Alicia M., Myers, Samuel S., Ricketts, Taylor H. (2015) *Do Pollinators Contribute to Nutritional Health? PLoS ONE 10(1): e114805. doi:10.1371/journal.pone.0114805.*

foto Peter Elshout

Honingbijen misbruikt door actievoerende wetenschappers

De aaibare bij als politieke speelbal

Henk van der Scheer
en Kees van Heemert

Imkers zitten niet te wachten op gewasbeschermingsmiddelen. Geteelde gewassen zijn echter vatbaarder voor ziekten en plagen dan hun wilde voorouders en daarom is bestrijding in veel gevallen noodzakelijk. Dat zien imkers het liefst gebeuren door biologische methoden en middelen en als het niet anders kan door synthetisch-chemische gewasbeschermingsmiddelen waarbij bestuivers dienen te worden ontzien.

Nu zijn gewasbeschermingsmiddelen alleen gevaarlijk als er blootstelling is. Vandaar dat veel onderzoek daarop is gebaseerd. Opmerkelijk is dat in het geval van neonicotinoïden veel (veld)onderzoek wordt gedaan met doseringen die hoger zijn dan waarmee die middelen in de praktijk worden toegepast. Dat komt doordat praktijkrelevante doseringen meestal geen effecten oproepen bij honingbijen en publicatie van dergelijke resultaten niet interessant is voor wetenschappelijke tijdschriften.

Verkeerde been

Neonicotinoïden zijn insecticiden en dus gevaarlijk voor insecten. Ze breken in het milieu slecht af en zouden zich in de grond kunnen ophopen bij herhaald gebruik. Daarom wordt in de gebruiksvorschriften paal en perk gesteld aan de toepassing van deze middelen. Door spuien van water uit kassen is veel oppervlaktewater in het Westland verontreinigd met imidacloprid, één van de neonicotinoïden. Ook elders komen veel te hoge concentraties van dit middel in het oppervlaktewater voor, als gevolg van illegale lozingen van restanten dompelveelstof gebruikt door bollentelers. Die verontreiniging is vele malen groter dan toegestaan volgens de geldende Kaderrichtlijnwaternorm en heeft een negatief effect op waterinsecten. Neonicotinoïden geven ook problemen bij de zuivering van oppervlaktewater voor de productie van drinkwater. Uit proeven in het laboratorium blijkt dat neonicotinoïden (net als

nicotine) mogelijk een effect hebben op de hersenen van ongeboren kinderen. Kortom, volgens ons zijn er genoeg redenen om kritisch te kijken naar de toelatingen en het gebruik van neonicotinoïden, maar om een verbod te eisen op grond van (winter)sterfte van honingbijen en het jaarlijks verlies van gemiddeld 20-30% van onze bijenvolken is niet correct. Doe je dat toch, dan ga je voorbij aan de relevante literatuur (zie bij Carreck en Ratnieks, 2014; Cresswell en anderen, 2012; Genersch, 2010; ; Godfray en anderen, 2014; Van der Scheer, 2014; Van der Scheer en Blacquièrre, 2013). Verreweg de meeste bijenteeltonderzoekers wijzen varroa en virussen aan als de hoofdoorzaak van het jaarlijks verlies van veel volken.

Voorbijgaan aan relevante literatuur valt onder niet-integer wetenschappelijk gedrag. Door die handelwijze worden veel imkers en veel krantenlezende niet-imkers op het verkeerde been gezet.

Informatie

Bijen zijn onmisbaar voor de bestuiving van bloemplanten en daarmee essentieel voor de biodiversiteit en voedselproductie. De laatste jaren is de bijensterfte en de vermeende afname van bijenpopulaties een 'buzzing' onderwerp geworden, met Zemblu-uitzendingen en kamervragen tot gevolg. Feiten en emoties lopen hierbij soms sterk door elkaar en misschien werden onderzoekers geschoffeerd omdat tv-makers een andere mening hadden. McGrath (2014) geeft een aardig inkijkje in de manier waarop het proces van wel of niet verbieden van neonicotinoïden is verlopen in Europa. Volgens Lynn Dicks (2013) vormt onjuiste informatie een onvermijdelijk onderdeel van het publieke debat, maar wetenschappers zouden zich altijd moeten concentreren op het op de juiste wijze informeren van besluitvormers. Je schrijft artikelen om kennis te verzamelen of te genereren en niet om je mening sterker voor het voetlicht te brengen. Dus geen politiek bedrijven via de wetenschap. En dat laatste staat sinds kort ter discussie in het debat over de toelating van neonicotinoïden (Boersma, 2014; Webster, 2014; Zaruk, 2014). Een schande voor de wetenschappelijke wereld.

Wetenschappelijke activisten

"Met een bewuste campagne probeerde een groep wetenschappers een algeheel verbod op neonicotinoïden af te dwingen. Dat blijkt uit een gelekt document dat verslag doet van twee ontmoetingen tussen de wetenschappers in 2010." aldus Boersma (2014) in een artikel in de Volkskrant, die de bevindingen van Zaruk (2014), een specialist in milieuproblematiek, vertaalde. Eén van de wetenschappers bij die eerste ontmoeting is Piet Wit, voorzitter van de Commission on Ecosys-

tem Management van de IUCN (International Union for Conservation of Nature), 's werelds grootste en oudste unie van natuurorganisaties. Ten behoeve van die campagne stelde de IUCN een 'Task Force on Systemic Pesticides' aan, een adviesorgaan waarvan Jeroen van der Sluijs een van de coördinatoren wordt. Van der Sluijs is opgeleid als scheikundige aan de Universiteit van Leiden en was tot voor kort specialist integrale beoordeling van milieu en gezondheidsrisico's aan de Universiteit van Utrecht. Sinds november 2014 is hij hoogleraar aan het Centre for the Study of the Sciences and the Humanities van de universiteit van Bergen, Noorwegen.

Vervolgens vraagt de IUCN hem om een internationale groep van wetenschappers en deskundigen te gaan leiden die onderzoek moest gaan doen naar bijensterfte en neonicotinoïden (Van der Scheer, 2011). Financiële steun voor onderzoek naar de teruggang van de bijen en systemische pesticiden kwam van de Triodos Foundation, een stichting met als ideëel doel o.a. duurzame gedragsverandering. Donaties hiervoor kwamen onder andere van de Triodos Bank, gelieerd aan genoemde stichting en de Universiteit van Utrecht. Daarna lopen de meningen van de deelnemers over de campagne, doelstellingen en handelwijzen uiteen. Het oorspronkelijke plan was om "zo overtuigend mogelijk aantonen van het effect van neonicotinoïden op insecten, vogels en andere dieren, het functioneren van ecosystemen en het leven van mensen" en dit te beschrijven in meerdere publicaties in toonaangevende wetenschappelijke tijdschriften als Science en Nature. Bovendien moesten de publicaties begeleid worden door een artikel dat oproept tot een moratorium op de verkoop en het gebruik van neonicotinoïden. Door die publicaties gelijktijdig aan te bieden werd gehoopt een zo groot mogelijke invloed uit te kunnen oefenen. Na publicatie van de artikelen kon er dan direct een campagne worden opgezet door het Wereld Natuur Fonds. Van der Sluijs (2014) ontkent dat zijn aandeel, het maken van een review met meerdere onderzoekers (Van der Sluijs et al., 2014), onderdeel was van een vooropgezet plan. Maar, 'het is merkwaardig dat Van der Sluijs zelf een standpunt is gaan innemen in het debat dat hij onderzoekt. Onderzoeker én Robin Hood?' schreef Oomen (2011) al eens in dit blad. Een discussie langs wetenschappelijke weg leidt tot betere oplossingen dan langs politieke weg. In het algemeen geldt dat een genuanceerde en voorzichtige opstelling beter is dan een snelle 'principiële' mening, omdat de echte waarheid altijd meer kanten heeft dan 'een gekozen standpunt'. Het is goed dat de NBV zich consequent genuanceerd opstelt. ●

Literatuur

Zie www.bijenhouders.nl > actueel en media > tijdschrift Bijenhouden > aanvulling feb. 2015.

foto Jaap van Popering

foto Henk van der Scheer

TOE AMSTERDAM,
By Cornelis Claesz. woonende op't Water van Schelfboeck
cla. 17. 1611.

Het komende jaar ga ik u in deze rubriek 'Vergeten kwesties' vertellen over allerlei zaken uit de tijd dat je bijen hield in een korf. Een kast met losse bouw was onbekend of op zijn best een rare nieuwlichterij. Die kwesties leid ik af uit het handjevol boeken en tijdschriftartikelen dat in de loop der eeuwen in Nederland over de bijenteelt geschreven is. Veel van deze literatuur is tegenwoordig gedigitaliseerd en online raadpleegbaar. De lijst van historische publicaties waar ik naar verwijst, vindt u op bijenhouders.nl. Iedere titel voorzie ik daar van een kleine toelichting. Deze keer is de vergeten kwestie: waar moet de beginnende imker zijn informatie vandaan halen? Uit een boek dat geschreven of gedrukt is?

Bart de Coo

Gedrukt of geschreven?

Dirks

In de inleiding van het Handboek voor Bijenhouders van J. Dirks uit 1861 beschrijft de auteur zijn eerste stappen in de wereld van de imkerij. Hij beschrijft imkers die nog liever hun tong afbijten dan dat ze hem iets vertellen. Hij vindt ze bovendien zelfvoldaan en bijgelovig. In die inleiding vertelt hij dat imkers hem adviseren om alleen op geschreven boeken te vertrouwen, omdat alles wat er over de bijen gedrukt is, niet deugt.

Dirks' boek gaat vooral over een modern aandoende bijenkast. Stelt u zich een lattenkast voor met rechte wanden. In de kast van Dirks was dus sprake van losse bouw en de bedrijfsmethode die hij beschrijft, lijkt sterk op wat we tegenwoordig gewend zijn.

Maar wat adviseerden de imkers Dirks ook al weer? Dat hij moest vertrouwen op wat geschreven was? Zouden er dan handschriften over de bijenteelt

bestaan hebben die van hand tot hand gingen en die op lange winteravonden overgeschreven werden? Daar ziet het wel naar uit. Twee van zulke teksten zijn gemakkelijk te vinden, doordat ze uiteindelijk gedrukt werden.

Cats

De oudste is het Bie-boek van de Zeeuwse raadspensionaris, zedenmeester en dichter Jacob Cats (1577-1660). Cats is dus niet de auteur, maar de kopiist van een tweetal teksten over de bijenteelt, waaruit het Bie-boek bestaat. Het origineel van de eerste tekst die Cats overschreef, is niet meer te achterhalen. Uit deze tekst rijst een wereld op met veel bijgeloof en bakerpraatjes. Zo zou het slecht zijn voor de bijen als ze op de wolfsmelk vliegen. Als ze dat toch doen, dan moet de imker een schaalje urine onder de korf zetten. Het is niet helemaal uit te sluiten dat Cats toch zelf de auteur is, of anders een deftig heerschap met personeel, vanwege de verwijzingen

naar klassieke auteurs en vanwege de passage (bewerkt door mij): 'Wrijf de handen in met bierkruid of venkel. Dan steken de bijen niet. Dit heb ik gezien bij imkers die mijn volken behandelen.'

De tweede tekst is juist heel makkelijk thuis te brengen. Het gaat namelijk om Van de Byen van de Leidse hortulanus en farmaceut Dirk Cluyt uit 1597. Cats schreef alleen die dingen over die hij kennelijk de moeite waard vond. Het Bie-boek werd pas in 1787 in Gent gepubliceerd als onderdeel van een uitgave van het verzameld werk in acht delen. De reden zal zijn dat de editoren wisten dat het Bie-boek eigenlijk niet van Cats zelf was. Het eerste deel was al eerder verschenen in De wyse jaer-beschrijver van een zekere J.C. (!) Het tweede deel, het deel dat Cats van Cluyt overschreef, was al verschenen in Het vermackelyck landleven van Petrus Nyland, een enigszins vergelijkbaar werk over de 'huishouding', wat toen een veel breder begrip was dan tegenwoordig.

Beide werken verschenen kort na Cats' dood. De gedachte dringt zich op dat verschillende mensen een en ander uit Cats' nalatenschap 'geleend' hadden om er een slaatje uit te slaan.

Hendrix

Het tweede handschrift vind ik veel spannender. Het gaat om een tekst van een zekere Petrus Hendrix, kapelaan in het dorpje Kassel in 'het Gelderse Overkwartier'. Tegenwoordig zouden we 'Noord-Limburg' zeggen. Hij voltooide de tekst op 11 december 1786, getuige de dagtekening aan het einde. Het origineel is volgens editeur Jansen, die een afschrift van de tekst in 1890 bezorgde, verloren gegaan, maar de tekst die Jansen heeft laten afdrucken is heel bijzonder. De kapelaan beschrijft door middel van een dialoog tussen een 'meester' en een 'discipel' het complete seizoen van de korfimmer. Beiden laat Hendrix spreken in de streektaal. Op deze Petrus Hendrix zal ik nog vaak terugkomen.

Helemaal ongelijk hadden de adviseurs van J. Dirks misschien niet. Eind achttiende, begin negentiende eeuw begint er voor de imker eindelijk iets van de drukpers te rollen. De auteurs van die werken lijken vaak nogal elitair te zijn, evenals Dirks trouwens, omdat ze in vormelijk Nederlands schrijven over experimenten en innovaties, zoals de 'magazijnkorf', een korf of kast die uit stapelbare delen bestond. Daar zullen de meeste imkers weinig boodschap aan gehad hebben. Die bleven tot na de Tweede Wereldoorlog in meerderheid de ronde korf trouw, uit conservatisme, maar ook uit financiële en praktische overwegingen. Zo'n handschrift van Hendrix, daar had je nog eens wat an!

De volgende vergeten kwestie wordt: moet een ronde korf één of twee vlieg-gaten hebben? ●

In memoriam

Op 10 november 2014 overleed Harry Dijkema, koninginnenteler, Buckfast-promotor en oud-lid van de imkersvereniging Haren-Paterswolde.

Als jong imker wist Harry al snel met zijn bijen bovengemiddelde honingopbrengsten te behalen door gebruik te maken van kennis en ervaring uit het buitenland, met name uit Duitsland en Scandinavië. Het kruisingsproduct van de Nederlandse zwarte bij beviel hem onvoldoende, vooral door de te grote zwermdrift.

Ervaring met de Kaukasische bij leerde hem dat het later in zwermstemming komen de voorjaarssoogst flink kan vergroten. Hij raakte er van overtuigd dat combinatieteelt leidt tot minder werk en meer succes. Daarom bezocht hij Broeder Adam. Op Buckfast Abbey heeft hij met deze beroemde bijdeskundige mogen meewerken. Harry kreeg van hem teeltmateriaal mee. Tevreden met de Buckfastbij initieerde hij het overlarven van geselecteerd teeltmateriaal waarmee imkers hun bijenbestand kunnen verbeteren. Op het gebied van kunstmatige inseminatie bij bijen heeft hij imkers in Nederland en daarbuiten met raad en daad gesteund. Mede door zijn invloed is de Buckfastvereniging (BBV) opgericht. Als bevolgen imker, voorlichter en leraar bijenteelt heeft hij in de zeventiger en de tachtiger jaren een belangrijke bijdrage geleverd aan de (bij-)scholing van bijenhouders. Vanaf de negentiger jaren richtte hij zijn energie op andere hobby's.

Harry was een deskundig imker. Bijenhouden en koninginnenteelt kregen vaak voorrang boven andere belangrijke zaken. Zijn aanbeveling om te werken met sterkere volken en koninginnen, die gewenste gedragseigenschappen in hun genen doorgeven, zijn we niet vergeten.

Jaap Smit, Eelde ●

Ervaringen van Ardine Korevaar en Henk van der Scheer

Eerste keer zelfstandig in de bijen: controleren op broed en voer

Ergens in de komende periode is het in de schaduw boven de 12°C en daar staat u dan: imkerjack met kap en handschoenen aan, beitел in de hand, beroker aan, het deksel van de eerste kast opzij gelegd en nu moet de dekplank eraf. Wat voor plan had u in gedachten?

Want bij de bijen blijft het eerst denken dan doen. Wat staat er de eerste keer op het programma? Zorg allereerst dat u goed bent aangekleed: imkerjack met kap, laarzen en handschoenen aan. Niet van die hele dikke leren handschoenen om de oorlog mee te winnen, maar gewone simpele dunne huishoudhandschoenen. De bijen kunnen daar doorheen steken, maar ze doen dat zelden doordat ze de zweetlucht van uw handen nu niet kunnen ruiken. Maak u geen illusies, die steken komen toch wel in de loop van het seizoen. Ook wij worden nog steeds met enige regelmaat gestoken. Laarzen aan en de broekspijpen daarin. Als bijen op de grond vallen

klimmen ze graag langs uw benen omhoog. Zorg dat ze aan de buitenkant blijven.

Kijk eerst op vliegplank en in varroalade

Voordat u de dekplank gaat lichten is het raadzaam op de vliegplank te kijken of de bijen stuifmeel halen. Dat is bijvoorbeeld van sneeuwkllokjes, krokussen of het klein hoefblad en wat later in het seizoen van wilgen. Zo ja, dan is dat een goed teken en heeft het volk zeer waarschijnlijk broed en een leggende koningin. Als het geen koude winter is geweest begint de koningin vaak eind januari of begin februari al weer te leggen.

Heeft de kast een varroalade onder de gaasbodem, dan is daarop te zien waar het volk in de kast zit. De gekleurde wasdeeltjes (wasmul) op de lade verraden de plek van het volk; daar eten ze van de voedselvoorraad. Blanke wasschilfertjes wijzen op bouwactiviteit. Overigens is het een goede gewoonte om een varroalade alleen onder de gaasbodem te schuiven als u de val van varroamijten wilt controleren. Laat de lade niet de hele winter zitten, alle 'rommel' die erop valt is een paradijs voor wasmotlarven.

Een gaasbodem heeft duidelijk voordelen boven een dichte bodem: in de winter beschimmelen kantramen minder

snel, warmlopen van een volk bij reizen komt nauwelijks meer voor en het aantal gevallen varroamijten kan goed worden waargenomen op de varroalade onder de gaasbodem. Ook hoeft een kast met een gaasbodem niet meer naar voren af te hellen om het vocht (condens op de wanden) via de vliegspleet weg te laten lopen. Dat vocht verdampt en/of verdwijnt door de open bodem.

Dekplank eraf, maar haal nu de bakken nog niet van elkaar

En dan kan het deksel er af. Leg eerst uw hand eens op de dekplank. Die voelt warm aan als daar een volk onder zit dat de winter goed is doorgekomen. Na de winter zit de dekplank soms erg vastgekit. Gebruik een brede beitels om hem los te wrikken. Daar is soms nogal wat kracht voor nodig. Volken die minder kitten zijn wat plezieriger in de omgang, maar bedenk dat kithars een uitstekend middel is om het volk gezond te houden. Propolis heeft namelijk een antimicrobiële werking.

Gebruik een pufje rook onder de dekplank voordat u die weghaalt, dat houdt de bijen rustig. Haalt u de dekplank weg, leg dan een theedoek over het volk, dat geeft minder warmteverlies. Begin bij de buitenste ramen, of het tweede raam als het eerste vastgekit zit (het is handig om in het najaar sluitblokken als kantraam in te zetten, die schimmelen niet, worden niet vastgekit en kunnen makkelijk worden gelicht) en licht de volgende ramen successievelijk iets omhoog, tot u werksterbroed tegenkomt. Overwintert het volk op twee broedkamers en vindt u geen werksterbroed in de bovenste broedkamer maar wel voldoende (> 3 ramen) voer sluit dan de bak en wacht rustig af tot de volgende inspectie. Haal de bakken niet van elkaar als het volk op twee bakken overwinterde. Dat veroorzaakt in deze tijd van het jaar alleen maar warmteverlies. Er kan wel broed in de onderbak zitten, dat ziet u nu dus niet, maar pas bij een volgende inspectie als de temperatuur wat hoger is. Bij weinig voer (< 3 ramen) geeft u het volk een plak Apifonda (suiker) en/of een plak Feed Bee (eiwit). Snijd aan één

Sneeuwklokje, een van de eerste voorjaarsbloeiërs. Foto Henk van der Scheer

.....

Werzaamheden:

1. Kijk op vliegplank of bijen stuifmeel halen.
Zo ja, dan is er waarschijnlijk een leggende koningin.
2. Kijk op varroalade als die aanwezig is. Varroamijten mogen amper worden gevonden als het volk in de winter is behandeld met oxaalzuur; wel zal er wasmul liggen. Het volk zit boven de plek waar die wasmul ligt. Wasschilfers wijzen op bouwactiviteiten. Laat de varroalade niet het hele jaar onder de kast zitten.
3. Is in de schaduw de temperatuur boven 12 °C, kijk dan alleen in de bovenbak. Zit er voldoende voer in de raten? Zo niet, dan bijvoeren met Apifonda of Feed Bee.
4. Geen bij te zien: wintersterfte! Oorzaak is meestal onvoldoende bestrijding van varroa in voorafgaand jaar.
5. Wel bijen te zien, maar bultbroed in de raten. Dan legt koningin onbevuchte eitjes. Bijen af laten vliegen en raten opruimen.

Benodigheden:

- Imkerkleding.
 - Gebruikelijke gereedschappen: beitels, plamuurmes, ramenlichter, verfkrabber, beroker of Dathepijp, en afdekdoeken.
 - Een paar ramen met kunstraat en suikerdeeg.
-

kant met een mes een kruis in zo'n pak en leg het pak met die kant boven op de ramen. In dat geval past de dekplank niet meer op de (boven)bak en is een lege honingbak nodig om ruimte te geven tussen de (boven)bak en het deksel. Mocht u beschikken over grote houten voerbakken, leg die dan omgekeerd over een plak voer om

ruimte te creëren. Een andere mogelijkheid is om een plak voer op het ronde gat in de dekplank te leggen als daar zo'n gat in zit. Daar past het deksel nog wel overheen. Mocht u al over meerdere volken beschikken, hang dan een raam met voer in vanuit een andere kast waar het volk wel over veel voer beschikt (op de leeggevallen plek hangt u een nieuw

Klein hoefblad, ook een vroege voorjaarsbloeier. Foto Henk van der Scheer

raam met kunstraat in, liefst naast het broednest. Dat is gunstig voor een volk dat veel voer in de kast heeft, want hiermee maakt u ruimte voor uitbreiding van het broednest).

Wanneer er werksterbroed aanwezig is loopt het verbruik van voer sterk op. Geef geen suikersiroop in deze tijd van het jaar, de koningin gaat er meer door leggen en dat geeft problemen als koude invalt. Het volk kan namelijk last krijgen van kalkbroed en/of nosema, doordat er relatief te weinig stuifmeel wordt binnengehaald. De grote schoonmaak (bodem schoonmaken, slechte ramen vervangen, ruimte geven) doen we pas als de temperatuur boven de 16 °C is gestegen. Volgens het langjarig gemiddelde is dat in ons land in april aan de orde. Over die grote schoonmaak berichten we daarom een volgende keer.

Het ziet er niet goed uit

Natuurlijk kan het ook helemaal mis zijn. Soms is er geen bij meer te zien; het hele volk is verdwenen. In de

afgelopen jaren bedroeg die winters-terfte in ons land gemiddeld 20-30%, maar de afgelopen twee winters daalde dat percentage via 15% naar minder dan 10% in de winter 2013-2014. Het wordt uithuilen en opnieuw beginnen mocht dat verlies u dit voorjaar treffen. Alles goed schoonmaken; de kast waar een dood volk in zat schrobben met heet water en soda. Daarna bevriende imkers vragen of ze meer geluk hebben gehad en misschien een volkje over hebben. Of op de regionale Bijenmarkt een nieuw volkje kopen.

Ziet u wel bijen, maar is er wat mis met het broed: vindt u gesloten broed met bolle deksels, zogenaamd bultbroed, dan legt de koningin onbevuchte eitjes en ontstaan er enkel darren. Ook werksters kunnen onbevuchte eitjes leggen, meerdere per cel. In geval van bultbroed moet u het volk opruimen en de bijen af laten vliegen op een naburig volk. Die bedelen zich daar wel in. Sla daartoe alle ramen af op enige afstand voor uw kasten. Mochten er veel (meerdere duizenden) bijen terugvliegen en

staat het buurvolk op maar één bak, dan is het verstandig om een tweede bak met raten onder dat buurvolk te plaatsen. Voer de raten met bultbroed aan de kippen, zij pikken de darrenlarven er uit. Doe het in porties, van teveel krijgen ze diarree. Wilt u liever mezen op een hapje trakteren, doe dan de raten met bultbroed eerst een nacht in de vriezer om de eventueel aanwezige varroamijten te doden. Anders zouden die kunnen teruggliften met een bij naar een bijenvolk.

Tenslotte nog een laatste tip. Noteer iedere keer wat u ziet en wat u hebt gedaan. Houdt daartoe het hele jaar een kastkaart bij en/of een computer-overzicht thuis. Uit die gegevens kunt u afleiden wat u een volgende keer moet doen in de bijen. ●

Nieuwe Europese regels voor etikettering van levensmiddelen

Sinds december 2014 zijn de nieuwe Europese etiketteringsvoorschriften (verordening 1169/2011) van kracht. Hierin is vastgelegd aan welke regels levensmiddelenfabrikanten (in ons geval: imkers) zich moeten houden bij het etiketteren van hun producten. De verordening geldt voor alle EU-lidstaten. De sanctie-oplegging bij overtreding kan per land echter verschillen.

Het Warenwetbesluit Honing is als volgt gewijzigd:

In dit besluit wordt verstaan onder:

Honing: de natuurlijke zoete stof bereid uit bloemennectar of uit afscheidingsproducten van levende plantendelen of uitscheidingsproducten van plantensap zuigende insecten op de levende plantendelen, welke grondstoffen door de bijensoort *Apis mellifera* worden vergaard, verwerkt door vermenging met eigen specifieke stoffen, gedeponeerd, gedehydrerd, en in de honingraten opgeslagen en achtergelaten om te rijpen.

Voor honing zijn de wijzigingen beperkt. Het besluit trad in werking met ingang van 13 december 2014, maar eet- of drinkwaren die voor 13 december 2014 in de handel zijn gebracht of geëtiketteerd, mogen nog verhandeld worden totdat de voorraden zijn uitverkocht.

Etikettering

Administratieve lasten en bedrijfs-effecten

Dit besluit heeft geen gevolgen voor de administratieve lasten voor de burger en het bedrijfsleven. Het besluit heeft wel bedrijfseffecten. Op grond van de honingrichtlijn mag, indien de honing uit meer dan één lidstaat of derde land afkomstig is, de verplichte vermelding van de landen van oorsprong in voorkomende gevallen worden vervangen door een van de volgende vermeldingen: 'gemengde EU-honing', 'gemengde niet-EU-honing' of 'gemengde EU- en niet-EU-honing'.

Ingrediënten

Pollen (*stuifmeel*) wordt niet als ingrediënt van honing beschouwd. M.u.v. pollen van genetisch gemodificeerde gewassen, als het aandeel pollen in de betreffende honing > 0,9% is.

Lijst van ingrediënten (w.o. allergenen) in afnemende volgorde van gewicht:

Bijvoorbeeld: walnoten, cranberry's.

Welke stoffen allergen zijn, is bij wet geregeld (bijlage II van EU Verordening 1169/2013); deze moeten vet gedrukt of afwijkend in kleur worden opgenomen in de lijst.

Voedingswaardedeclaratie vanaf 13 december 2016

Verplichte vermelding van de 'Big 7' in deze volgorde: (energie, vet, waarvan verzadigd, koolhydraten, waarvan suikers, eiwit en zout). De voedingswaarde wordt per 100 ml of, voor honing per 100 gram aangegeven. Voor honing is dit 1290 kJ/308 kcal (voor kristalsuiker resp. 1700/406). Voor honing is het niet verplicht de voedingswaarde te vermelden.

Fabrikanten mogen aanvullend de voedingswaarde per portie vermelden, bijvoorbeeld 30 gram honing per boterham (= 387 kJ/92 kcal). En de referentie-inname van een gemiddelde volwassene (= 8400 kJ/2000 kcal).

Lettergrootte

Op het etiket moet de verplichte informatie leesbaar afgedrukt worden. De x-hoogte van het lettertype moet minimaal 1,2 mm groot zijn. Op verpakkingen kleiner dan 80 cm² moet de x-hoogte tenminste 0,9 mm zijn.

Verder blijft alles zoals het was...

maar we laten alle etiketteringsverplichtingen de revue nog eens passeren.

Informatie mag niet misleidend zijn

Zo moet een pot honing met het etiket Lindehoning ook daadwerkelijk

overwegend lindehoning bevatten. De bewijslast ligt bij de producent, die moet kunnen aantonen dat het aantal pollenkorrels in de honing in de voorgescreven verhouding bestaat uit pollen van de lindebloesem.

Houdbaarheidsvermelding

Voor niet zeer bederfelijke waar is het verplicht te vermelden 'Tenminste houdbaar tot: dag, maand, jaar'. Als de datum ver vooruit ligt kan volstaan worden met een vermelding 'Tenminste houdbaar tot einde maand, jaar'.

Naam en volledig adres fabrikant

Consumenten kunnen hier terecht voor klachten of suggesties. Een web- of e-mailadres is handig voor consumenten, maar is niet voldoende voor de wet.

Productcode

Veel producten hebben een eigen code waaruit de producent kan afleiden wanneer het product is gemaakt en tot welke 'batch' het behoort. Vermelding van zo'n code is wettelijk verplicht om een product snel te kunnen traceren, bijvoorbeeld wanneer er een probleem is geconstateerd. **Deze code begint altijd met een hoofdletter L.**

Herkomst

Voor honing is het verplicht de herkomst te vermelden op het etiket. Indien afkomstig uit Nederland moet **Nederlandse honing** worden vermeld. Is het product afkomstig uit een of meerdere EU-landen, of gemengd met honing uit derden landen, dan dient dit vermeld te worden.

Controle op de naleving

De NVWA is verantwoordelijk voor controle op de naleving van de voorschriften door producenten. Het staat iedere burger vrij een klacht in te dienen bij een vermeende overtreding. Dit kan via de klachtenlijn van de NVWA. ●

Drachtplant

Gemakkelijke planten in mijn omgeving (1)

Tekst en foto's Bert Lemmens

Wanneer je over gemakkelijke drachtplanten praat moet je er eigenlijk meteen bij vertellen in wat voor soort grond ze staan en wat voor type tuinier je bent. Immers, de grond en de omgeving bepalen of de plant "den aard" heeft en het karakter van de tuinier bepaalt of hij/zij ze gemakkelijk vindt.

Tuinier

Om maar met de tuinier te beginnen. Ikzelf heb een voorkeur voor bomen, wanneer ik daar de ruimte voor kan vinden. Maar als ik bomen over heb probeer ik die ook te slijten in mijn omgeving waar meer ruimte is. Dit kan zijn op kinderboerderijen, bij mensen met meer grond, of in de openbare ruimte op gemeentegronden waar toch bijna nooit een mens komt maar mijn bijen wel. Dat heet 'guerrilla gardening'. Daarnaast natuurlijk ook struiken, die je zelf al makkelijker kwijt kunt maar die ook wel aan de burens te slijten zijn wanneer zij ze mooi vinden. En als laatste planten en dan bij voorkeur vaste planten. Ik probeer, hoe kleinschalig ook, een boom-, struik- en kruidlaag op te bouwen die voor alle insecten maar ook voor vogels en ander klein grut interessant kan zijn. Belangrijk voor mij is dat ik zo weinig mogelijk in de tuin wil werken. Verder wil ik geen zwarte

grond meer zien. De planten die ik zet moeten met elkaar een gemeenschap kunnen vormen. Wat bloemkleur betreft houd ik niet van harde, uitbundige kleuren en het mogen zeker geen dubbele bloemen zijn. Mijn tuin is dan ook een mix van natuur- en cultuurplanten.

Grondsoort

Wat grond betreft zit ik in een omgeving met droge tot natte zandgrond, tegen de rand van het dorp met een groene woestijn van gras, mais, intensieve veeteelt van allerlei dieren en glastuinbouw. De dorpskern is landelijk en als de verstening van de tuintjes niet doorzet zijn mijn bijen best tevreden. Ik experimenteer veel met planten, maar als het na een paar jaar niet lukt om ze te laten aarden zoek ik nieuwe. Wanneer ik een plant veel voedsel voor bijen toedicht dan is dat gebaseerd op eigen waarnemingen of ik heb gebruik gemaakt van de bijenplantengids van

de Koninklijke Vlaamse Imkerbond of het Plantenvademecum van Arie Koster. Ik probeer met mijn planten er voor te zorgen dat er in alle periodes van het jaar iets te halen valt, waarbij ik stuifmeeldracht in de directe omgeving van mijn volken het belangrijkste vind. Immers, met mijn tuintje kan ik niet voor kilo's nectar en/of stuifmeel zorgen maar wél voor variatie in stuifmeel.

Op het moment dat ik dit schrijf is het begin december 2014. Een week geleden hebben we de eerste nachtvorst gehad. Toch vlogen de bijen in de middag nog op de fuchsia die ik ooit als stek meegenomen heb uit Zuid-Engeland. Meestal vriest de plant af maar de winter 2013-14 was zo zacht dat hij het hele jaar bloeide. Terwijl de fuchsia aan zijn laatste bloei bezig is komen *Viburnum tinus* en het stinkend nieskruid al met hun eerste nieuwe bloemen. Door de lange bloeitijd kunnen de bijen in het

Winterakoniet

Oosterse kerstroos (*Helleborus orientalis*)

Hazelaar

Stinkend nieskruid

voorjaar deze planten bezoeken. Ook de winterjasmijn (*Jasminum nudiflorum*) komt al volop in bloei maar ik heb daar nog nooit bijen op zien vliegen.

Vroeg in het jaar

Toppers voor mij en mijn bijen in januari-februari zijn vroegbloeiende hazelaars (*Corylus avellana*), de Kerstroos (*Helleborus niger*) en de winterakoniet (*Eranthis* soorten). Iets later komen daar nog het sneeuwkllokje en het lenteklokje bij. Maar echt veel zie ik ze daar niet op vliegen. De combinatie van al deze planten onder een hazelaar of een toverhazelaar (*Hamamelis* variëteiten) geeft je tuin een aanblik waar je vrolijk van wordt na de donkere dagen rond kerst. In 2014 werd op 1 januari al veel op het stinkend nieskruid gevlogen waarna de bijen overstapten op winterakoniet en nog later op de kerstroos toen het nieskruid uitgebloeid was. Als het in januari goed weer is en deze planten staan in directe omgeving van de stal dan wordt er ook op gevlogen. Voor mij zijn deze planten prima omdat ze, met uitzondering van de toverhazelaar, zichzelf goed kunnen vermeerderen en elkaar verdragen.

Hazelaar

Plantjes van de hazelaar vind je overal in bossen, bermen en gemeenteplant-

soenen. Daar zijn ze terecht gekomen door vogels, eekhoorns en muizen. Even noteren waar je ze gezien hebt en dan op het juiste moment uitsteken en daar plaatsen waar jij ze wilt hebben. Desnoods verzamel je noten en stop je die in een bloempot die je in de grond graaft. Je ziet vanzelf wat eruit komt en dat kan je in het volgende najaar verplanten. Verder groeit de hazelaar vrijwel op alle grondsoorten en laat hij zich gemakkelijk snoeien. Er zijn verschillende cultivars te koop maar de gewone wilde plantjes doen het goed. De ervaring heeft me geleerd dat er een verschil in bloeitijd van enkele weken in kan zitten. Dus bloeitijden noteren en eventueel noten verzamelen en zelf kweken. Heb je weinig plek in je tuin om een hazelaar te planten koop dan een kurkentrekkerhazelaar (*Corylus avellana* 'Contorta') Deze struikvorm groeit langzaam, blijft compact en is ook gemakkelijk te snoeien. Wanneer je dat tegen Pasen doet wil iedereen wel zo'n grillige tak in huis om er eitjes aan te hangen. En jij hebt weer goed gescoord bij de burens die dan geen stennis zullen schoppen wanneer er eens per ongeluk een zwerm afkomt.

Winterakoniet

Er zijn twee soorten winterakoniet: *Eranthis hyemalis* en *Eranthis cilicica*. De eerste stamt uit Zuid- en Midden-Europa, de tweede uit Zuidwest-Azië. Het is een bolgewasje dat elke luie tuinier zal aanspreken. Het kan zich enorm vermeerderen door zaad en/of broedknolletjes. Dit plantje houdt van rust in de tuin. Het goed groeit goed onder struiken in niet al te droge grond. Het bloeit overdadig en verdwijnt na eventuele zaadzetting weer geheel onder de grond zoals wel meer voorjaarsbloeiers. Denk maar aan bosanemoon en daslook. Ook voor dit plantje geldt dat het bij goed weer veel door bijen bezocht wordt. Je kunt proberen zaad te verzamelen of naar broedknolletjes zoeken maar ik vind dat onbegonnen werk. Wil je ze op een ander plaats hebben dan graaf je vlak voor het afsterven van het blad een aantal bolletjes op en plant je die elders. De winterakoniet kan men wat groeiwijze vergelijken met het speenkruid (*Ficaria verna*), in onze omgeving hanenklootjes

genoemd omdat de broedknolletjes daarop lijken. Speenkruid heeft echter vochtiger grond nodig. Mijn ervaring met speenkruid is dat het gaat bloeien na de winterakoniet en er minder bijen op vliegen.

Kerstroos

De kerstroos (*Helleborus niger*) en zijn soortgenoten, waaronder het stinkend nieskruid (*Helleborus foetidus*) zijn zeker een plaatsje in de tuin waard. De kerstroos bloeit iets later dan het nieskruid en wordt na de bloei van het nieskruid goed bevroren. De kerstroos voelt zich het beste thuis op kleiachtige grond waar hij zich enorm kan uitzaaien. Maar ook op zandgronden met voldoende humus zal de plant het goed doen. Het aantal zaailingen zal aanzienlijk minder zijn dan op leemachtige grond maar wanneer je de plantjes in de directe nabijheid van de moederplant verplaatst naar meer ruimte heb je binnen enkele jaren een paar vierkante meter bedekt. Het voordeel van de kerstroos boven het stinkend nieskruid is dat de kerstroos jaren mee gaat en dat er geen onkruid tussen kan groeien als de planten dicht tegen elkaar staan. Ook kun je er gemakkelijk botanische narcissen en andere bollen tussen plaatsen. Deze zien kans om tussen de dichte bladeren van de kerstroos door te groeien en als het loof van de bloembollen afsterft stop je het onder de bladeren van de kerstroos. De kerstroos wil graag een beetje schaduw. Wanneer het blad bruin wordt knip je het af komt er vanzelf frisgroen blad voor terug. En nog een tip: gooi eierschalen niet in de groencontainer maar maak ze fijn met een vijzel en strooi de kalk rondom de planten. Ze zullen er je dankbaar voor zijn.

Samengevat

Veel voorjaarsplanten kun je gerust onder struiken zetten doordat ze groeien en bloeien voordat de hoger opgaande struiken in blad staan. Winterakoniet, sneeuwkllokje, lenteklokje en zomerklokje zijn alle bolgewassen die over het algemeen jaren terugkomen en zichzelf vermeerderen. Voeg daar eventueel bosanemoon en daslook aan toe en je hebt een voorjaarstuin die geen onderhoud vraagt. ●

Tsjechische imkervereniging bestaat 150 jaar. Vier het mee!

Tekst en foto's Rob Plomp

Chrudim, de Tsjechische partnergemeente van Ede, heeft een zeer oude imkervereniging. In 2014 bestond deze 150 jaar en dat werd uitgebreid gevierd. Als voorzitter van de Bijenhoudersvereniging Veluwezoom Ede mocht ik bij deze festiviteiten aanwezig zijn. Tsjechisch is heel moeilijk maar de taal van het bijenhouden is overal hetzelfde.

Programma

Een heel weekend waren er activiteiten georganiseerd met een speciaal programma voor internationale gasten. Niet alleen Ede was uitgenodigd maar ook de andere partnergemeentes in Polen, Frankrijk en Kroatië. Nu schitterden de Franse en Poolse vertegenwoordigers door afwezigheid, maar die uit Polen en Nederland werden uitgebreid onthaald. Helemaal geweldig was de toewijzing van tolk Tereza, die drie dagen niet van mijn zijde is geweken en, wonend in Ierland, vrijwel vloeiend Engels sprak. Noodzakelijk omdat Tsjechisch onverstaaenbaar is voor mij en Engels niet alom gesproken wordt.

De slaapzalen van de school

Na een hartelijke ontvangst in het hotel door voorzitter Marcel Gregor reisden we af naar de plaats Nasavrky iets buiten Chrudim. Daar werden we rondgeleid in de imkerschool. Maar dan met recht een school: slaapplekken voor de studenten, arboretum, verkooppunt van imkermaterialen en honingslengeruimte. Zeer goed uitgerust. In Tsjechië zijn er 55.000 imkers waarvan slechts zo'n 150 professionele. De inschrijving voor de school was overvol. Er wordt vooral in het weekend les gegeven aan hobbyim-

kers. De opleiding kan wel drie jaar duren waarbij er specialisatie is in bijenproducten en bijengezondheid.

Bij een rondje vragenstellen heb ik geprobeerd het Tsjechische imkeren te doorgronden waarbij mij het volgende duidelijk werd:

- Imkeren in Tsjechië staat sterk in de belangstelling.
- Er worden veel zelfgemaakte kasten gebruikt, zonder dat er van een duidelijk standaardformaat sprake is.
- 20% van de geproduceerde honing is luizenhoning afkomstig van eik en spar.
- Honingopbrengsten in Polen en Tsjechië staan onder druk als gevolg van de hoge bijensterfte in de laatste jaren en een aantal slechte seizoenen.
- Bestrijding van de varroamijt is goed uitgedacht maar wordt veelal uitgevoerd met amitraz, zoals mij na enig navragen bleek.
- De Tsjechen en Polen gingen uitgebreid in op de beschikbare subsidies: nationaal maar vooral Europees. De EU-subsidie loopt in de tonnen per jaar. Vol verbazing hoorde ik, 'arme' Nederlandse imker, dat aan. Het lijkt erop dat in Polen en Tsjechië de EU-subsidies vaak rechtstreeks naar de imker gaan. Daardoor kunnen de imkers goedkoop produceren, en dat terwijl de verkoopprijs op hetzelfde peil ligt als in Nederland.

Arboretum

Na de rondleiding een eerste (en zeker niet de laatste) forse Tsjechische maaltijd in de kantine met als dessert een zelfgemaakte honingtaart, mmmm. Op de site van de school kom je meer te weten over

hun activiteiten. Gebruik de vertaalfunctie van Google en met een beetje spelen krijg je een goed inzicht: <http://medovina-nasavrky.cz/>.

Vele wasvormen en ook een compleet schaakspel

Onder een strakblauwe hemel was er 's morgens een speciale markt georganiseerd op het marktplein van Chrudim. Alle bijenproducten werden daar aangeboden, maar ook veel (Tsjechisch) eten, handgemaakt speelgoed, planten en bloemen. Te koop waren imker-materialen, boeken en wasvormen (een heel schaakspel!). Alleen jammer: alle boeken in het Tsjechisch. Veel belangstelling was er ook voor nevenproducten. Zeer opvallend is dat het aanbod (en zeker ook de vraag) naar nevenproducten veel groter is dan naar honing. Cosmetics, genezende propoliszalfjes, mede en likeuren beslaan minstens 2/3 van de kraam. De potjes honing steken er maar armetierig bij af. Kijk bijvoorbeeld op de site van de speciale medefabriek <http://www.souvnasavrky.cz/>. Op en voor het podium strakke optredens van poppenspelers, muzikanten en marionetten.

Tereza begon een beetje zenuwachtig instructies te geven over de zaterdagmiddag en -avond. Begrijpelijk want het was een ietwat ongeloofwaardig programma. Van 16 tot 19 uur festiviteiten voor alle belangstellenden met groot buffet, maar voor de internationale gasten vanaf 19 uur een volwaardig diner met de burgemeester van Chrudim. Het zenuwachtigst was ze over mijn dankwoordje in het Engels dat zij voor 150 personen direct mocht vertalen. Dat verliep overigens probleemloos.

Er waren veel optredens van zeer hoog niveau, maar voor mij was het hoogtepunt de hulding van de oudere leden (80-90ers). Eén van die mannen nam de microfoon en stak een vuurvolle speech af, steeds fanatieker en luider. Op mijn opmerking naar Tereza dat een nieuwe communistische leider was opgestaan, begon ze onbedaarlijk te lachen want deze man was bezig de communistische tijd te veroordelen. Voordragen doen ze nog wel als vanouds.

In gesprek met de vice-voorzitter van de imkerbond bleek me dat varroa vooral met amitraz bestreden wordt. Dat is bedenkelijk ook al gebeurt de toepassing volgens een goed uitgedacht schema zodat er zo min mogelijk residuen achterblijven ("niets" volgens de vice-voorzitter).

Doordat de Polen al vroeg weer richting huis gingen, verviel de kranslegging bij het graf van de stichter van de vereniging. In plaats daarvan heb ik een openluchtmuseum bezocht in de bergen vlakbij Chrudim. Een juweeltje van een museum met prachtige boerderijen en gebouwen. Ook bijenkasten, met

name Klotzbeuten, waren rijkelijk aanwezig. De voorzitter fluisterde later, bij de alweer uitgebreide lunch, dat veel van die stammen (Klotzbeuten) geschonken waren, maar dat het de vraag was of ze ooit bewoond waren geweest. Zie ook www.vesely-kopec.cz voor nog meer foto's (van bijenkasten).

Tijdens die lunch bleek dat de voorzitter en ik twee jaar geleden honing uitgewisseld hadden op de Vlegelmarkt in Bennekom. Hij was daar weliswaar onze grote concurrent (met inderdaad een kilo acacia-honing voor € 5,-), maar toch altijd nog een collega ●

Foto boven: wasvormen. Foto midden: tolk Tereza achter de kraam. Foto onder: de imkerschool met slaapzalen.

Mail van de voorzitter

Knopen doorhakken

De jaargrens is een raar iets. Het brengt ons in de stress om nog zoveel mogelijk af te krijgen voor we hem passeren, zoals het op tijd inleveren van deze bijdrage bij de redactie. We nemen ons voor het in het nieuwe jaar anders, beter of mooier te gaan doen. Bijen hebben daar geen last van. Ze reageren op het lengen van de dagen, ruim een week voor de jaargrens. Zij doen wat ze al miljoenen jaren doen. Met verve! Hoe staat het een maand later met uw voornemens?

In mijn brief die u aantrof bij de contributienota en de nieuwe ledenpas somde ik op wat mij zoal bezighoudt met betrekking tot de club. Een heel belangrijk punt is dat we over een paar maanden de knoop moeten doorhakken over wat we met het Bijenhuis - ons kantoor, vergaderlocatie, winkel en werkplaatsen - kunnen en moeten doen. Afgelopen november hebben we met een telefoonteam van bestuursleden en medewerkers afdelingsvoorzitters gepolst hoe zij tegen het geheel aankijken. Ik vond het uitermate nuttig. De meningen over het plan liepen uiteen van 100% positief tot 100% negatief met alles daartussenin. Ik heb geen idee hoe het uitpakt als we het in stemming brengen.

Zeker is dat 2015 een jaar wordt van knopen doorhakken. De bijenmakelaar, oftewel het Bijenlectoraat, moet van de grond komen. We willen aan alle leden een hernieuwde collectieve verzekering kunnen presenteren die voorziet in schade aan volken en huisvesting en als men getroffen wordt door AVB. Voorts willen we - terugrijpend op de vorige alinea - het besluit nemen wat we met het Bijenhuis gaan doen. Hoewel het Bijenhuis van alle leden is, missen wij de meesten van u nog als individuele stem in dit geheel. Laat u horen! Hoe? Door massaal gehoor te geven aan de oproep 'We missen u nog', in de bijlage bij dit nummer. U doet dat niet alleen door financiële steun, maar ook door te laten zien dat u belang hecht aan de centrale vestiging van de vereniging met allerlei faciliteiten voor leden, voor imkers in het algemeen en voor belangstellenden in de bijenhouderij. Iedereen kan meebouwen aan een grote honingraat met persoonlijke uitingen. Hoe meer deelnemers, hoe groter de raat, en hoe groter de kans van slagen dat we van het Bijenhuis een goed functioneel gebouw kunnen maken, voor medewerkers en bezoekers, passend bij deze tijd.

Er is geregeld kritiek op ons servicecentrum voor de imkerij, de winkel in het Bijenhuis. Ik kan u verzekeren dat dit onderdeel nog nooit zo goed heeft gedraaid als in 2014. Laten we maar zeggen dat we marktleider in Nederland zijn. In maart gaat een geheel vernieuwde webshop online om u nog beter van dienst te kunnen zijn. In dat opzicht hebben we een knoop doorgehakt. Dat geldt ook voor de ledenpas. Wat eerder niet mogelijk leek, kan nu wel: met ingang van dit jaar geven we u als klant via uw ledenpas wat terug in de vorm van spaarpunten. Dat kan alleen via aankopen in het Bijenhuis of als u online bestelt.

Een goed bijenjaar gewenst!

Jan Dommerholt, voorzitter NBV

Onderscheidingen NBV afdeling Eemkwartier

Op vrijdag 14 november ontvingen vier leden van Imkersvereniging Eemkwartier een onderscheiding voor hun jarenlange lidmaatschap en bijbehorende inzet voor de vereniging. Ook ontvingen de cursisten van de basiscursus bijhouden hun diploma.

Onderscheidingen

Uit handen van groepsvoorzitter Wim Oerlemans ontvingen Jan Buijs, Arie Meijer en Tijn Smits een draagspeldje voor hun (ruim) 25-jarig lidmaatschap. Arie van Breukelen, lid van de NBV sinds 1960, ontving het schildje voor zijn (ruim) 50 jaar lidmaatschap.

Jan Buijs is lid sinds 1983 en heeft vele jaren de functie van secretaris vervuld binnen het bestuur. Ook heeft Jan de beginnerscursus geïntroduceerd. Hij is daar nog steeds als praktijkcoördinator aan verbonden.

Arie Meijer is lid sinds 1985. Hij is vele jaren penningmeester geweest en heeft lang de fruitreizen naar de Betuwe georganiseerd. Momenteel is hij beheerder van de bijenstal op Stadsboerderij de Vosheuvel en geeft hij bijenlessen aan kinderen van de basisscholen in Amersfoort.

Tijn Smits is lid sinds 1988 en sinds 2007 penningmeester van de vereniging. Ook organiseert Tijn een kraam op de Oude Ambachtenmarkt in Soest. Hij geeft lessen aan basisschoolleerlingen en onderhoudt goede contacten met de ambtenaren van de gemeente Soest. Zo verzorgt Tijn in de zomer een bijenkast of korf op het bordes van het gemeentehuis.

Arie van Breukelen is het oudste lid van Imkersvereniging Eemkwartier. Arie was voorzitter van de imkersvereniging Soest en ook nog even van de fusievereniging Soest-Amersfoort e.o. We spreken dan over de periode 1963-73. Arie was door de jaren heen één van de bekendste zwermvangers van Soest en ook nu wordt nog steeds een beroep op hem gedaan. Tot voor kort hield hij lezingen voor ouderen in de wijde omgeving.

Diploma basiscursus bijhouden

Afgelopen seizoen was de basiscursus bijhouden weer onverminderd populair. Alle tien cursisten die het examen aflegden, zijn geslaagd. Opvallend was de jonge leeftijd van de cursisten en het grote aantal vrouwen dat deelnam.

De cursisten lichtten door middel van een korte presentatie het verloop van de cursus toe, waarna ze van de gelegenheid gebruik maakten om hun docent Ben Som de Cerf en de praktijkbegeleiders Jan Buijs, Nico Teseling, Edgar van Tricht en Rick Gonzales te bedanken.

Uitreiking diploma's cursus Leraar bijenteelt-A 2014 in Middelbeers

De commissie Bijenteeltonderwijs heeft in 2014 een cursus Leraar bijenteelt-A gegeven om hiermee vooral in Zuid-Nederland het aantal leraren uit te breiden.

Tegenwoordig is er een grote belangstelling voor het houden van bijen en dat merken veel verenigingsbesturen. Als imkers weten we dat bijen houden veel moeilijker is dan vroeger.

Een goede basiscursus onder leiding van een deskundig leraar bijenteelt is een voorwaarde om zonder teleurstellingen bijen te kunnen gaan houden. De commissie Bijenteeltonderwijs van de NBV prijst zich dan ook gelukkig een nieuwe lichterling deskundige leraren aan u voor te kunnen stellen. Namen en adressen van deze leraren zijn te vinden op <http://www.bijenhouders.nl/leraren>. ●

Gehurkt vooraan v.l.n.r.: Thijs van den Bergh, Henk van Gerwen, Piet Vriens, Herman Radstake, Marco van Hees en Jos Bastiaansen.

Staan v.l.n.r.: Eric van Oijen, Henk Vermeulen, Arnoud Sap, Bert Jansen Venneboer, Adrie Welten-Kouwenberg, Björn de Bakker, Ko Veltman, Cor van Wijk, Ans Hoeijmakers, Wil Brans, Ronald van Doesburg, Vincent Langemeijer, Eric Beindorff, Roel Paauwe, Joek Feijen-Henkens, Jos Römgens, Natasja Verdaasdonk en Nelly Beckers.

Niet op de foto: Sonja Copijn, Susanne Ramselaar en Stephan Gross.

Laat Bijenhouden inbinden

Houdt uw nummers van Bijenhouden mooi door ze, via de NBV, te laten inbinden. De ingebonden jaargangen krijgen een donker-groene harde kaft met goudkleurige opdruk op de rug. U kunt ook nog steeds jaargangen van 'Bijenteelt' en 'Bijen' laten inbinden. Bijenteelt of Bijen: één jaargang kost €17,25 en twee in één band kost €22,50; Bijenhouden: één jaargang kost €20,- en twee in een band €25,-. Graag alle nietjes voorzichtig verwijderen. Voor maandbladen mét nietjes wordt €1,- per jaargang extra in rekening gebracht. Mogen wij uw jaargang(en) vóór 1 mei 2015 ontvangen? Stuur ze aan:

Secretariaat NBV, t.a.v. Marga Canters, Grintweg 273, 6704 AP Wageningen.

Afgeven in de winkel of bij een deponhouder die naar Wageningen gaat óf tijdens onze Algemene Ledenvergadering op 25 april 2015 mag natuurlijk ook.

Nieuw handig zakformaat NBV-foldertje

Algemene informatie over de NBV en het houden van bijen is bijeengebracht in het handige minifoldertje 'De bij & wij'. Opgevouwen is het net zo groot en handzaam als een bank- of ledenpas, uitgeklaapt levert het 40 x 23 cm kleurrijke informatie over onze hobby en de vereniging. Door het zakformaat kunt u er eenvoudig altijd wel een paar bij u hebben en staat u nooit met lege handen als het gesprek weer eens over bijen gaat.

De foldertjes zijn los verkrijgbaar, of kant en klaar verpakt in een handige display. Doosjes (à 40 stuks) kunnen afgehaald of toegevoerd worden tegen betaling van een kleine

vergoeding, portokosten voor rekening van de besteller. Meer informatie is te vinden op: <http://www.bijenhouders.nl/promotie/folders-films-sprekers/nbv-zakformaat-folder>

Infobladen alleen nog online

De bekende infobladen die vanaf 2006 werden ontwikkeld en op grote schaal werden gebruikt op informatieve bijeenkomsten zoals de LOI zijn nog beschikbaar zolang de voorraad strekt. De bestanden blijven als PDF-document beschikbaar op de website. Het overzicht vindt u onder hetzelfde hoofdstuk 'Promotie' in de NBV-website als het zakformaat foldertje. ●

Vraag & aanbod

Te koop: bijenvolken Buckfast

t 0599-212934 (Buinen, Drenthe).

Te koop: 60 bijenvolken, alle tegen varroa

behandeld. t 0485-454276, imkersdepot Mia van der Heyden in St.Hubert.

Te koop: zachtaardige bijenvolken, Carnica

en Buckfast. inclusief of zonder kast.
e wimvandenoord@hetnet.nl (Oirschot).

Te koop: bijenvolken Carnica-F1 in kasten.

G. Thijssen, t 077-3541901, m 06-21217928. (Venlo).

Te koop: Buckfast raszuivere en F1 volken

op raam ev. met kast. In 2014 heb ik nageteeld van 3 lijnen volgens het principe van broeder Adam d.w.z. van twee goede volken een heel zwaar startervolk/pleegvolk maken met heel veel jonge bijen en vliegbijs. In zo'n moerloos volk worden doppen heel gelijkmatig goed verzorgd en de koninginnen hebben dan een betere eierstokken (ovaria) ontwikkeling. Lijnen: B4(DAB) etc. KB221 etc. HR C0409 etc. Deze lijnen zijn zachtaardig. Ik behandel ze zonder rook of met heel weinig rook om de oortjes vrij te maken. De B4(DAB) en de HR C0409 zijn een aantal keren op Ameland raszuiver aangepaard. De KB221 voor de eerste keer in 2014. Een aantal volken met raszuivere koninginnen is te koop en je betaalt voor de raszuivere koningin € 50,- extra. Van dezelfde lijnen heb ik F1-volken te koop. De volken worden op raam verkocht: per raam volledig bezet met bijen, €12,50. Evt. kunnen de volken met Segebergerkast verkocht worden (€10,- per onderdeel) maar de volken worden wel overgezet zodat u ziet wat u koopt. D.A. Blanken, Schaapweg 12, 9989 CE Warffum, t 0595-423315, e dablanken@ziggo.nl

Bezoekerscentrum Imkerij Immenhof. Omvat

een imkerij, wijngaard, tuinen, expositieruimte met permanente expositie, terras en plantenverkoop. Een uniek en gezellig uitstapje voor uw vereniging, familie of bedrijf. Voor meer info: i www.imkerij-immenhof.nl of t 024-35 84 543. Gonnie en Marcel Hallmans, Rijksweg 224, Molenhoek/Heumen.

Tetradium danielii, bijenboom. Plantgoed

40-60 cm, bloeit juni-aug. Inl. m 06-52246563 (Zwiggelte Dr.).

Stichting Buckfast Marken biedt aan

in beperkte oplage: originele eiland bevruchte Buckfast Marken koninginnen. Stamboom en AVB-verklaring worden bijgeleverd. Levering van deze eilandkoninginnen in volgorde van binnenkomst vanaf eind juni 2015. Te bestellen: m 0651180339 e buckfastmarken@gmail.com

Agenda

Meer informatie over onderstaande en andere evenementen vindt u op onze website.

7 februari Noordlaren

Jaarvergadering Buckfast Belangen Verenigd afd. Noord in 'De Hoeksteen', Lageweg 45/A 9479 PA, 10-15.30 u, entree € 5,-. Inl.: L. Hamming, t 050-4095800, e havonagele@hetnet.nl

21 februari Wageningen

Bijeenkomst 10 u groepen en hoofdbestuur NBV.

21 februari Vorden

ALV van de BBV Regio Oost met om 13 u lezing door Ramunas Lange, van beroepsimkerij Jovita & Ramunas Lange in Hagen (D). Locatie: Het Dorpshuis, Raadhuisstraat 6. Niet-leden van BBV Regio Oost svp vooraf aanmelden: Lotty van den Bosch, secr. BBV-regio Oost, lgc.vandenbosch@hetnet.nl

27 februari Ruinen

Jaarvergadering. Met lezing door heide-imker G. Otten uit Nunspeet. Aanvang 20.00 u, Zaal Kuik, Brink 18. Toegang gratis. Inl.: Roel Broekman, secr., t 0522-451290, e roel_broekman@hotmail.com of Eiso Eizinga, vz., t 0522-481891, e eweizinga@gmail.com

14 maart Austerlitz

Discussiedag De Duurzame Bij, zie p. 20.

14 maart Wageningen

Symposium Bijgezondheid 2015 door Bijen@wur (PRI) van 9.00-15.00 u in 'Hof van Wageningen', Lawickse Allee 9. Zie www.wageningenur.nl/nl/activiteit/Symposium-Bijgezondheid-2015.htm

14 maart Zeist

BD-imkerdag. Zie p. 20.

27 maart Ruinen

De nationale Bijenboelavond in Zaal Kuik, Brink 18. De aangeboden waar moet met bijen houden te maken hebben. Inbreng goederen do. 26 maart of in overleg. Zaal open 18.30 u

om de artikelen te bekijken en aanvang veiling om 20.00 u precies! Inl. en opgave veilingartikelen: Roel Broekman, Ruinerweg 51, 7958 RB Koekange, t 0522 451290, e roel_broekman@hotmail.com.

28 maart Etten-Leur

Bijen- en natuurmarkt bij Hof van den Houten winkelcentrum. Aanvang 8.30 uur, tot 16.00 u. Verkoop bijenvolken en bijenproducten. Inl.: m 06-30280783, e voorzitter@bijengilde.nl

28 maart Beesd

Bijen verzamel- en drachtplantenbeurs, inl.: e info@dezorgimkerij.nl, t 0345-581063, m 06-13735769, i www.dezorgimkerij.nl

29 maart Oirschot

Spoordonkse bijenmarkt 9.00-14.00, Nieuwedijk 47. Inl.: Kees van den Oord, m 06-53115349, e bijen@vdoord.com

Cursussen

Informatie over alle cursussen vindt u op www.bijenhouders.nl/cursussen

Basiscursus Bijenhouden

Apeldoorn, Beilen, Bergen op Zoom, Beverwijk, Boskoop, Bunnik, Den Helder, Deurne, Eelde, Eerbeek, Egmond a/d/ Hoef, Epe, Geffen, Goes, Groenekan, Groningen, Haaksbergen, Haarlem, Hedel, Heino, Hengelo Ov., Hoogland-West, Horst a/d/ Maas, Laren, Maarsbergen, Middenbeemster, Oegstgeest, Rotterdam, Varsseveld, Velddriel, Zoetermeer, Zwolle Voor Goes, Helmond en Utrecht kan ook al voor 2016 aangemeld worden.

Basiscursus Bijenhouden over de grens

- Imst (Oostenrijk): begint 19 juli 2015, complete 5-daagse cursus.
- Les Hautes Bruyères, 08290, Blanchefosse-et-Bay (Frankrijk): begint 26 juli 2015, complete 6-daagse cursus

NB: Ook cursussen in het buitenland kunnen nu aangemeld worden via www.bijenhouders.nl/cursussen. Wel dient de leraar geregistreerd te zijn bij de NBV als leraar Bijenteelt-A.

Vervolg cursus Bijenhouden

Arnhem, Austerlitz, Ermelo, Geffen, Horst a/d/ Maas, Noordlaren, Schiedam, Udenhout (okt.),

Korfvechten

Dieren, Hoogland-West, Haaksbergen, Houten, Middenbeemster

Imkers Ede en Bennekom fuseren

Tekst en foto's Rob Plomp, voorzitter Veluwezoom

Kleine bijenvolken, daar moet je iets mee. Verenigen tot één groot volk geeft én een gezonder volk én meer opbrengst. Dat is de gedachte geweest achter de fusie van twee Edese imkerverenigingen. Vanaf 1 januari 2015 gaan ze samen verder onder de naam Bijenhoudersvereniging Veluwezoom Ede. Met 74 leden. En een herhaling van zetten!

Geschiedenis

Rond de Veluwezoom barst het van de imkers. Daar waar menig imkervereniging zich uitstrekt over meerdere gemeenten, zijn er in de gemeente Ede liefst 5. En al heel lang. Lunteren en Bennekom betwisten elkaar altijd dat zij de oudste afdeling in het land zijn, opgericht een jaar na de VBBN (voor de nieuwe imkers: de voorganger van de NBV). De Veluwezoom werd opgericht in 1898, de Edese afdeling was er even tussen 1899 tot 1903 en weer echt in 1928. Nu, na 86 jaar, komen ze dan weer samen. Zeer actief waren de Edese en Bennekomse imkers in de beginjaren. Voorzitter A.C. van Daalen en bestuurslid G. van den Brink zaten jarenlang in het bestuur van de VBBN. In 1900 werd de eerste modelbijenstal van Nederland aan de Groenestraat in Bennekom ingericht, een stal waar imkers uit het hele land hun kennis konden ophalen. Van Daalen was een ware voorvechter van het coöperatieve bijenhouden. In oude Groentjes zijn daar vele discussies over te volgen en de honingzemerij Veluwezoom functioneerde jaren als voorbeeld voor menig andere coöperatie. Het is niet helemaal zeker, maar waarschijnlijk rond 1930 is de inventaris overgenomen door het Bijenhuis. In 1914 telde de Bennekomse Veluwezoom meer dan 100 leden. Later nam dat aantal gestaag af door de oprichting van afdelingen in de omgeving (bijvoorbeeld Wageningen en Renkum).

In 1937 mag de Edese Bijenhouders Vereniging de 15e Imkerdag organiseren, in die tijden een waar fenomeen met bussen vol imkers uit het hele land. In de oorlog weet Leendert Rozeboom, timmerman op het Bijenhuis, net voor de luchtlanding van de geallieerden op de Ginkelse heide, de volken naar de heide te brengen. Na enkele weken gaat men poolshoogte nemen en treft men de bijenkasten ongeschonden en goed gevuld aan.

Nog te vermelden valt dat Joop Beetsma, die aan de Landbouw Hogeschool bijenteelt onderwees en veel onderzoek deed, lid was van Bennekom.

En misschien het laatste belangrijke feit van de EBV: het trotse winnen van de afdelingstroofe van de regionale honingkeuring in 2014 met Hassan Akbal met de beste inzending.

Fusie

Intussen is de bijenteelt sterk veranderd. De voortdurende samenleving maakt het steeds moeilijker voor de bijen in Nederland: minder bloemen, minder ruimte, minder imkers, meer ziektes. Problemen die een andere aanpak vragen, op een grotere schaal dan alleen op dorpsniveau. Tussen vijf relatief kleine verenigingen van twee verschillende bonden is de communicatie niet altijd eenvoudig. De gemeente weet vaak niet wie nu woordvoerder waarvan is en de besturen zijn vaak ook de doeners binnen de club. Werken aan verbeteringen voor de imkers op een hoger niveau is lastig. Zelfs met het vinden van bestuursleden is dat zo. En zo heb je twee kleine volken die nauwelijks produceren. Jarenlang is er over gepraat ("een zo oude vereniging hef je niet zomaar op") maar dit voorjaar is de knoop doorgehakt: op 1 januari 2015 gaan Ede en Bennekom fuseren.

Vooruitzichten

De nieuwe vereniging heeft een voorbeeld genomen aan de afdeling Arnhem/Velp met meer dan 100 leden. Het bestuur bestuurt en in allerlei themagroepen zijn leden actief om een gedeelte van de activiteiten op zich te nemen. De nieuwe Bijenhoudersvereniging Veluwezoom Ede denkt daarbij aan:

- Een groep die contacten met de gemeente onderhoudt (reeds actief)
- Maken van een website
- Organiseren van educatie voor leden en niet-leden
- Contact onderhouden met de NBV
- Onderhoud van de 4 bijenstallen
- Beter begeleiden van nieuwe imkers
- Inrichten van een honingslingerruimte, al is dit vooral nog een wens van de voorzitter.

Allereerst zullen we moeten harmoniseren, net als bij de vereniging van twee volken. Dat zal tijd innemen. Maar dat we er beter van gaan worden is een zekerheid. Wij zien de toekomst zonnig tegemoet.

Prettig symposium bij Laren-Blaricum

Vitale afdeling, vitale bijen

Tekst Tineke Brascamp

Op 22 november jl. vierde VBBN-Laren-Blaricum, aangesloten bij de NBV, stijlvol haar 90e verjaardag, met iedereen die maar wilde komen (tegen een beschaafde entreeprijs). Voor de leden met aanhang was er 's avonds nog een partij, wat naar we hoorden ook heel plezierig uitpakte.

Voor het middagprogramma in het Brinkhuis in Laren had de feestcommissie gekozen voor zeven bondige voordrachten plus een langere, die allemaal met bijen te maken hadden, en vaak met Laren-Blaricum. Maar wel met informatieve lijntjes naar historie, politiek, landbouw, kortom de grotere wereld, vroeger en nu. Zoals hun website het formuleert: "presentatie van een historisch beeld van de imkerij in de 19e eeuw, een terugblik op de afgelopen 90 jaar VBBN Laren-Blaricum, de maatschappelijke verdiensten van honingbijen in het heden, de afhankelijkheid van de maatschappij in het heden en de toekomst en een uitweg uit het varroadilemma met behoud van biodiversiteit van de ho-

ningbij". Dat alles omlijst door het Singers VrouwenKleinkoor. We genoten van Gooise vrouwen met uitstekende stemmen en bijenspruitjes op het hoofd onder leiding van een dirigerende dar.

Korte voordrachten

Afdelingssecretaris Bart Vos filosofeerde op grond van eigen ervaring over de onbetrouwbaarheid van afdelingsarchieven. Klopt het opgetekende feit wel? Wie bepaalt dat dan? En hoe moet je dat feit dan interpreteren (met de kennis van nu)? Een tot glimlachend nadenken stemmend begin.

Vervolgens Henk Kok, die het Gooi via de boekweitteelt uit de 19e eeuw verbond aan zijn Veenendaalse Bijenmarkt. Kort gezegd: boekweit, ooit volksvoedsel, is voor zaadzetting erg afhankelijk van bijenbestuiving en levert bij voldoende vocht heel veel honing. Druk op de boekweitteelt door opkomst van rogge en aardappelen, en later wegvallen van heide- en kool-

zaadrecht betekenden minder empooi voor de beroepsimkerij. Daardoor slonk de eens zo belangrijke Veenendaalse bijenmarkt tot een leuke plek voor het uitwisselen van imker-nieuwtjes, maar met weinig handel.

Ook Bram Cornelissen (Bijen@wur) keek naar vroeger, naar de wintersterfte – voorzover daarover bronnen bestaan. Tot aan 1983, toen de varroamijt arriveerde, kreeg het slechte weer de schuld van extreme volkverliezen: droogte en kou als oorzaak van zwakke volken plus slechte uitwintering door onvoldoende wintervoer; dat was vóór de accijnsvrije suiker. Sinds 1930 is het gemiddeld aantal volken per imker niet veranderd, maar wel is het aantal imkers sindsdien drastisch afgenomen, net trouwens als het heideareaal. Kennelijk ontbrak de motivatie tot het blijven of gaan imkeren. De recente media-aandacht heeft inmiddels dat gekeerd. Als nu de hoge varroabelasting door het lange broed- seizoen in 2014 maar geen roet in het eten gooit...

Co Breman, 'Zomerlandschap met aardappel- en boekweitvelden in het Gooi', doek 19 x 41 cm, gesign. en gedat. 'L 1 7 1903'. Collectie Simonis & Buunk, Ede.

Petra Vernooij, met haar man eigenaar van een fruitteelt- en legkippenbedrijf in 't Goy (U.) huurt al jaren bij Laren-Blaricum (want zij waren destijds het goedkoopst) bestuivingsvolken voor de appels en peren. Door haar sympathieke verhaal over de groei van het bedrijf, en de investeringen, arbeid en kundigheid die daarvoor nodig zijn, is ze wat mij betreft een parel voor de agrarische sector en ambassadeur voor bestuivingsdienstverlening door honingbijen.

Voorzitter Johan Calis hadden we al vaker energiek over de uitgekende bedrijfsvoering van bestuivingsbedrijf Inbuzz horen vertellen, maar nu – voor eigen huis – hoorden we ook wat vooraf ging. Over zijn eigen wortels in de tuinderij en zijn wetenschappelijke vorming in Amsterdam en Wageningen, en de heel speciale relatie van bestuivingsproblemen bij koolrabi met het ontstaan van het bedrijf van Calis, Boot en Van Stratum.

Na de 'buitenlui' kwamen de 'burgers' aan het woord. Zowel SP-fractievoorzitter van Hilversum Bianca Verweij als de bekende stadsecoloog, bioloog en imker Arie Koster verwezen naar de gemeente als essentieel voor een bij-vriendelijk beleid. Verweij werd drie jaar terug buitengewoon geïnspireerd door de film 'More Than Honey' en wist door vasthoudend raadswerk een levend Hilversums bijenconvenant te bereiken. Koster, met een geschiedenis van planten, bijen en gemeentes die tot zeker 30 jaar teruggaat, hamerde op de noodzaak van draagvlak voor structurele verandering in gemeentelijk groenbeleid, want met inzaaien van akkerranden kom je er niet. Ook zijn hartenkreet is 'Frappier, frappier toujours', om via wethouders en kritische burgers de strijd te winnen tegen bij-onvriendelijk groenonderhoud, gevolg van een systeem van onderaannemers bij stijgende arbeidskosten. Zie verder vooral www.drachtplanten.nl.

Vitale finale

Zoals in Bijenhouden 2014 nr 7 aangekondigd, was dit symposium dé gelegenheid voor de presentatie door Pam

van Stratum van de resultaten van de Laren-Blaricumse werkgroep Vitale Bijen. Het idee achter dit project is dat overall onder plaatselijk aanwezige bijen erfelijke varroaresistentie te vinden is. Door wat wordt aangeduid als: geleide natuurlijke selectie, zonder varroabestrijding, wordt toegewerkt naar een voldoende varroatolerante populatie. Hoe?

In 2009 is gestart met negen willekeurige maar 'veelbelovende' eigen volken van diverse komaf. Daaruit geteelde jonge koninginnen worden jaarlijks bevrucht met een overvloedig mengsel van darren uit diezelfde veelbelovende groep van volken. De kunst is die darren en voldoende jonge koninginnen op hetzelfde moment en op dezelfde plaats beschikbaar te hebben. Dat eist een waterdichte teeltplanning, die nauwkeurig en met voldoende mankracht wordt uitgevoerd. Een tweede punt is de teeltkeus: hoe vindt de selectie van de volgende generatie plaats? Niet via het tellen van mijten, maar door veel directere kenmerken van vitaliteit. Ieder jaar weer worden alleen die volken in het project gehouden die voor de winter meer dan vier bezette straten tellen – de eerste selectiestap - en die bovendien na de winter tijdig voldoende darrenraat beleggen, het tweede selectiemoment. Zie het schema van dit teeltmodel, met het karakter van een wedstrijd. Door de zo geselecteerde volken weer op te splitsen ontstaat de nieuwe generatie jonge koninginnen, die weer een darrendouche krijgen uit hun eigen moedervolken. Volken in de proef worden niet tegen varroa behandeld, maar de uitvallers wel.

Wie zijn die uitvallers: de volken die te klein blijven en de volken die niet tijdig darrenraat beleggen. Na 6 jaar zijn er nu van de 9 startvolken nog 3 'nateeltlijnen' aanwezig, uiteraard met een mix van genen van maximaal alle 9 startvolken door de jaarlijkse gemeenschappelijke darrendouche binnen de gesloten populatie van afstammelingen van 9 volken.

Het succes is dat er na vijf jaar steeds weer overlevers zijn (zonder bestrijding) én dat de geselecteerde darrenvolken stelselmatig een gelijke of wat lagere gemiddelde varroabelasting blijken te vertonen dan de geselecteerde oudervolken het jaar ervoor. Toch is het niet alles goud wat er blinkt. Zo was het tweede jaar ontmoedigend, met hoge varroabelasting en 80-90% uitvallers. Het systeem van de uitvallers en het opsplitsen van de niet-uitvallers maakt honing winnen na het voorjaar onmogelijk. Sinds afgelopen jaar doet men het daarom anders, meer gericht op het houden van productievolken. Kunstzwermen (als stap bij het splitsen in kleine volkjes voor de volgende generatie) worden voortaan als productievolk gebruikt. Van wedstrijduitvallers wordt voortaan alleen de koningin uit de proef genomen, maar de bijen worden gebruikt voor wedstrijdvolken of verenigd met een productievolk. Een productievolk kan het met de juiste koningin tot wedstrijdvolk brengen, op voorwaarde van doeltreffende zwermverhindering. Afdelingen die deze aanpak ook willen wagen kunnen voor informatie terecht bij Laren-Blaricum, zie de website van de 90-jarige, www.vbbnlarenblaricum.nl.

Buckfastbevruchtungsstation Ameland

Gosse van der Velde, Stichting Nederlandse Buckfastbijenteelt

In 2014 stonden ongeveer 20 standbevruchte darrenvolken permanent op Ameland. Die waren geselecteerd uit ongeveer 60 overwinterde volken. Standbevruchte darrenvolken blijken vitaler en verzorgen de darren beter. Net als in voorgaande jaren leidden de vele vrijwilligers ook in 2014 het opkweken van nieuwe darrenvolken en het transport van alle bevruchtungskastjes naar Ameland in goede banen. Nieuw is dat de werkzaamheden in het vervolg via commissies zal verlopen. De vrijwilligers hebben kunnen aangeven in welke commissie ze zitting willen nemen.

De koninginnen van 2013 op Ameland zijn door Gosse van der Velde en Ale Kuperus in november 2013 verwisseld voor de nieuwe serie voor 2014. Deze koninginnen worden opgezet en verzorgd door de vrijwilligers totdat ze

op de volken, die op Ameland overwinteren, geplaatst worden.

Eind maart 2014 hebben de vrijwilligers weer hun voederkransmonsters ingezonden. Deze monsters zijn begin april verzonden naar het bijeninstituut Celle voor onderzoek op Amerikaans vuilbroed. De uitslag van het onderzoek was voor alle monsters negatief: geen vuilbroedsporen.

Op 18 juni hebben we overgelarfd voor de darrenvolken van 2015.

Resultaten 2014

In 2014 hebben we voor het eerst van meerdere verzamelplaatsen gebruik gemaakt. Die worden door imkers ter plaatse beheerd en dat werkte naar tevredenheid. De inzenders kwamen net als in vorige jaren hoofdzakelijk uit

Nederland, Duitsland en België. Ook in 2014 hebben we weer drie periodes van twee weken gedraaid.

De resultaten waren dit jaar goed. Het percentage geslaagde bevruchtigen van de eerste periode was 75%, ondanks de niet zo gunstige weersomstandigheden. De tweede periode leverde 73% bevruchte koninginnen op en de derde periode 81%.

Dit jaar waren er 13 imkers met 100% bevruchte moeren, waarvan 8 in de tweede periode. We merken dat de resultaten per imker elk jaar omhoog gaan.

De darrenvolken waren het hele seizoen in uitstekende conditie. Ze zijn alle 10 dagen nagezien en de volken werden regelmatig bijgevoerd. Vooral in de maand juli is er wel stuifmeel op het eiland, maar

weinig nectar. De darrenvolken zijn in augustus behandeld met mierenzuur ter bestrijding van varroamijten.

Tips

Bij het plaatsen van de bevruchtungskastjes worden ze gecontroleerd op de aanwezigheid van darrenroosters. Soms was een koninginnenrooster aanwezig in plaats van een darrenrooster. Dat moet natuurlijk niet omdat dan de koningin niet op bruidsvlucht kan gaan en onbevrucht blijft. Kijk dus kritisch naar uw darrenrooster en geef eventueel aan wat het darrenrooster is als er meerdere openingen zijn.

Om een goed bevruchtingsresultaat te behalen blijft het belangrijk dat de koninginnen minstens 5 dagen oud zijn vóórdat dat ze naar Ameland gaan. Zie daarvoor ook het bijgaande tijdschema dat eveneens op de website www.buckfastbevruchtungsstation.nl of www.stichtingbijen.nl wordt gepubliceerd.

Als u bij terugkomst van de bevruchtungskastjes constateert dat een koningin nog maar net aan de leg is, maak dan de eerste dagen gebruik van een koninginnenrooster totdat er gesloten broed in dat kastje aanwezig is.

Seizoen 2015

We zijn van plan om in 2015 vier periodes van twee weken te organiseren, mits er voldoende aanmeldingen voor zo'n vierde periode zijn. Op de site staat de afstamming van de darrenvolken.

De data voor inzending zijn: 1e periode 30 mei, 2e periode 13 juni, 3e periode 27 juni en 4e periode 11 juli.

Het halen en brengen in Holwerd is in alle gevallen tussen 10.00 uur en 11.30 uur aan het begin van de pier (links, net na de dijkovergang).

Het tijdschema wordt dan als volgt:

Periode	Overlarven	Uitlopen	Naar Ameland	Terug van Ameland
1 ^e	12 mei	24 mei	30 mei	13 juni
2 ^e	26 mei	8 juni	13 juni	27 juni
3 ^e	9 juni	21 juni	27 juni	11 juli
4 ^e	23 juni	5 juli	11 juli	25 juli

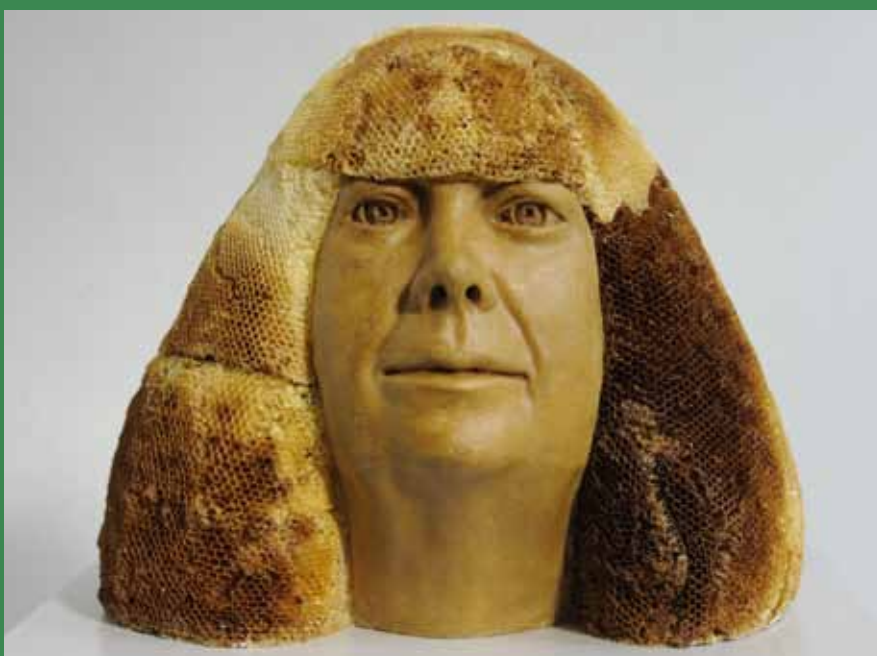
Van Loghemstraat 67
9731 MD Groningen
t 050-5421794,
e buckfastbijenteelt@tiscali.nl
w stichtingbijen.nl

Goed geschoten

De bijenkoningin

Portret "De bijenkoningin", vervaardigd van de overblijfselen van de behuizing van een bijenvolk dat in september 2012 is dood gegaan. De maker van het beeld, Karola Veldkamp, is behalve beeldend kunstenaar ook imker.

Foto Karola Veldkamp

Nieuws van bevruchtingsstation Marken

Herman Groen

J.W. Schotman, de bekende imker en bijenschrijver van de vorige eeuw, was zijn tijd ver vooruit. Zijn 'Handboek der moderne Bijenteelt' wordt nog altijd door menig imker als naslagwerk geraadpleegd. Hij publiceerde regelmatig artikelen in het Groentje en ook die zijn nog steeds te raadplegen (met dank aan de mensen die de Groentjes hebben gedigitaliseerd).

In *'Brieven uit den honigh-hof'* doet hij o.a. verslag van zijn bezoek in 1934 aan Broeder Adam, grondlegger van de Buckfastbij. Broeder Adam was blijkbaar zeer verguld met zijn bezoek want bij het afscheid gaf hij hem een tweekoninginnen mee, iets wat hij zelden deed. Eén koningin gaf Schotman aan een vriend, de andere hield hij zelf.

Na het overlijden van Broeder Adam dachten velen dat het afgelopen zou zijn met de Buckfastbij. Het tegendeel is echter waar gebleken. Inmiddels zijn wij vele jaren verder en heeft de ontwikkeling van deze bij niet stil gestaan. Het blijkt dat de Buckfastbij vooral in Duitsland, maar ook in Nederland, steeds meer aan populariteit wint. Deze populariteit betekent voor een bevruchtingsstation als 'Marken' wel om vooruit te blijven kijken en alles in het werk te stellen om de huidige kwaliteit te behouden en zo mogelijk nog te verbeteren.

Wij prijzen ons dan ook gelukkig bevriende buitenlandse Buckfastteelers te hebben waar wij al jaren mee samenwerken. De darrenlijn voor 2015 komt voort uit een bezoek aan Thomas Rueppel in 2012. Bij deze gelegenheid ruilden wij enkele koninginnen. Van Thomas kregen wij onder meer een twee jaar oude koningin. Volgens hem één van zijn beste koninginnen ooit. Hiervan hebben wij grote series

zusterkoninginnen nageteeld. Al twee jaar lang behoren deze koninginnen tot de beste van onze bijenstanden. De grootmoeder van onze teeltkoningin (TR109) heeft eerder op het Duitse bevruchtigseiland Baltrum als darrenlijn gefunctioneerd. Voor ons was het geen moeilijke beslissing om deze lijn in 2015 op Marken te gebruiken.

Criteria voor deze selectie waren:

- dat geen enkel volk van deze afkomst de afgelopen twee jaar heeft gezwermd.
- dat bij het werken in de bijen wij niet één bijensteek hebben opgelopen! (darrenvolken moet je kunnen behandelen zonder gebruik te maken van bijenkap en handschoenen).
- dat het enorm vitale bijen zijn.
- dat de volken t.o.v. andere volken gemiddeld meer honing halen: jaaropbrengsten van 100 kg of meer waren geen uitzondering. Wij menen dat dit komt doordat het lang levende bijen zijn met een grote actieradius en door de enorme legcapaciteit van de koninginnen waardoor grote bijenvolken ontstaan.

Daarnaast is het een spaarzame bij, d.w.z. dat het volk weinig voer verbruikt, zowel 's zomers als 's winters. Een be-

langrijk bijkomend voordeel is dat deze bij nauwelijks last heeft van varroamijt.

De meeste Buckfastimkers werken met de voor deze bij meest geschikte kast, nl. de Modified Dadant. Voordelen van de grote broedkamer ervan zijn een aaneengesloten broedruimte, relatief weinig materiaal en snelle controles.

Terugblik 2014, vooruitblik 2015

Afgelopen jaar hebben wij helaas een aantal imkers moeten teleurstellen om bevruchtungskastjes op Marken te plaatsen doordat de capaciteit van 22 darrenvolken ook zijn grenzen heeft. De KB177 die wij in 2014 als darrenlijn hebben ingezet heeft overigens boven onze verwachting gepresteerd.

In het voorjaar verplaatsen wij de kasten van Marken naar de wilgendracht en als het even kan vervolgens naar het koolzaad, dit allemaal om de volken zich optimaal te laten ontwikkelen en de voedselvoorraad aan te vullen. Bij voldoende dracht wordt een tweede broedkamer opgezet en eind mei gaan de volken terug naar Marken alwaar de darren de koninginnen dan voor het uitzoeken hebben.

Doorgangen van Stichting Buckfast Marken voor het seizoen 2015:

Periode	Overlarven	Uitlopen	Naar Marken	Terug van Marken
1 ^e	12 mei	24 mei	30 mei	13 juni
2 ^e	26 mei	8 mei	13 juni	27 juni

Inschrijving voor het plaatsen van bevruchtungskastjes op Marken is vanaf heden open. Meer informatie over de voorwaarden voor plaatsing op Marken vindt u op onze website: www.buckfast.nl.

Broeder Adam leeft voort in Stichting Buckfast Marken.

zaterdag 14 maart 2015

Landelijke BD-imkerbijeenkomst

Hogeschool Helicon (grote zaal), Socrateslaan 22 A, 3707 GL, Zeist
Thema "Met de imme onderweg"

Programma

08.45 Ontvangst met koffie en thee

09.00 Opening, mededelingen en inleiding

09.15 Het **darren- en werksterkooor** van Astrid Schoots

09.30 "Kinderen van de zon... de Maya's en hun heilige bijen". Lezing door Natascha Zwaal

11.00 Pauze

11.30 "Ephese – geboorteplek van de huidige honingbijen". Lezing door Marco Bindelli

13.00 Ruime lunchpauze (soep, broodjes, fruit) en een 20-tal stands

14.30 Stichting 'Fonds Imkers voor Immen': introductie door Ted van de Bergh (Triodos)
Betekenis van het fonds door Henk Wansink (BDimkerwerkgroep)

15.00 Paralelsessies:

workshops en documentaires

U kunt een keuze maken uit:

- Praktisch BDimkeren voor gevorderden - Wim van Grasstek
- Praktisch BDimkeren voor beginners - Rinske en Angélique van 'Immeke'
- Propolis vanuit vele aspecten benaderd – Roger Wijnants
- Fenomenologie en planeetinvloeden in de tuin – Gerhard Jannink
- Achtergronden en verdieping van de beide ochtendlezingen – Theo Georgiades
- De documentaire 'Georgica' van Kathelijne Schrama: Vergilius leerdicht Georgica wordt in strophen voorgedragen door agrariërs en een imker in het hedendaagse Flevoland en naast de huidige situatie gezet. De inkeer van Sicco Mansholt op zijn sterfbed benadrukt de kloof tussen heden en verleden.
Duur: 70 minuten.

17.00 Verwachte eindtijd

Aanmelden

Dagprogramma incl. koffie/thee en lunch €32,50

Dagprogramma incl. koffie/thee € €25,00

Bij voorkeur via de website www.bdimkers.nl, klik op 'aanmelding BDimkerdag' in de agenda of op de pagina over de BDimkerdag onder 'activiteiten imkerdag' waarna u tickets kunt bestellen.

Of, door een overboeking vóór 7 maart van het entreebedrag t.n.v. BDimkerwerkgroep Nederland, IBAN: NL86 INGB 0006 7229 97 en BIC: INGB NL2A.
Vermeld daarbij "BD-imkerdag 2015" + uw naam en postcode.

De dag wordt georganiseerd door de BD-imkerwerkgroep.
Nadere informatie: www.bdimkers.nl.

Ook niet-imkers zijn, zoals altijd, van harte welkom! ●

Uitnodiging aan imkers die de varroamijt niet of alleen met een imker-technische methode bestrijden (ook andere geïnteresseerden zijn welkom!)

Op 14 maart 2015 organiseert het bestuur van de stichting De Duurzame Bij een discussiedag met als belangrijkste thema "Ervaringen met niet-bestrijden van de varroamijt in bijenvolken".

Het bestuur van de DDB wil over dit onderwerp in een rondetafelgesprek ervaringen uitwisselen met imkers die hun bijenvolken niet bestrijden en daardoor wellicht bijenvolken hebben met varroatolerante eigenschappen.

Andere onderwerpen die tijdens deze dag aan de orde komen zijn een aantal methoden om de groei van de varroapopulatie in het bijenvolk te bepalen.

Het bestuur van De Duurzame Bij wil met deze dag vooral imkers bereiken die in de eerste plaats geïnteresseerd zijn in de mogelijk varroatolerante eigenschappen van hun bijenvolken en daarnaast om aan de hand van de mijtval op de varroalade de groei van

de varroapopulatie te bepalen.

We organiseren deze dag in Dorpshuis 't Trefpunt in Austerlitz. Details worden via een nieuwsbrief verzonden. Als u belangstelling heeft om aan deze discussie mee te doen kunt u zich opgeven via de site: www.duurzamebij.nl of via email: info@deduurzamebij.nl.

Marleen Boerjan, voorzitter DDB ●

N 50° 47' 24"
O 5° 57' 37"

Bijen op stand

Plaats
De Cementfabriek,
Vijlen,
gemeente Vaals
Capaciteit
9 volken
Uitvliegopening
Oost
Sinds
voorjaar 1997
Foto
Ser Weijenbergh
Tekst
Rob Veeneklaas

De Cementfabriek, zo wordt deze idyllisch gelegen bijenhal genoemd. Dat voert terug naar 1875 toen op deze heuvelflank bij Vijlen de eerste Nederlandse cementfabriek werd gebouwd. Van de fabriek resten nu alleen nog wat ruïnes. De gebouwen werden al voor de oorlog gesloopt en de ingangen tot de ondergrondse gangen volggestort en afgesloten. Bijzonder is het gebouwtje: een echt stenen huisje met in pandige zelfgemaakte achterbehandelingsbijenkasten. Dergelijke stallen zijn zeldzaam in Nederland en kennen we eigenlijk alleen van onze vakantie-reizen in Zwitserland of Kroatië. Toch zijn ze sporadisch ook wel te vinden in België en Duitsland. Imker Fer Hendricks roemt zijn bijenhal om de vrij constante binnentemperatuur, zodat hij vroeg in het voorjaar al veel vlieg-bijen heeft. Handig voor de oogst van de hoogstamfruitbloesem in de buurt. Op donkere dagen gebruikt hij binnen rood licht waarop de bijen nauwelijks reageren.

Hebt u zelf een bijzondere bijenstal of weet u een markante bijenstand in de buurt, laa het ons horen en zien met een mooie foto: R. Veeneklaas, e redactie@bijenhouden.nl

Van wasbleeckerij tot world's leading wax processor'

Gele wasplaten klaar voor gebruik.

Tekst en foto's Kees van Heemert

Honingbijen zijn belangrijk vanwege honing en bestuiving, maar niet te vergeten ook vanwege de was. In ons blad wordt relatief weinig over was geschreven en dan vooral over kaarsen en kunstraat. Om wat meer van de wereld van de was te leren kennen bezocht ik het familiebedrijf Koster Keunen in Bladel dat al 162 jaar bijenwas bleekt en verwerkt. Bijenwas, maar ook plantaardige en synthetische wassen, worden vooral voor de cosmetische en farmaceutische industrie geproduceerd.

WAS

- In 1744 werd voor het eerst door de Duitse imker Hornborstel vastgesteld dat bijen zelf was maken.
- Was wordt geproduceerd in 8 wasklieren door 12-18 dagen oude werksters.
- 1 miljoen schubjes uit de wasklieren leveren 1 kilogram witte was.
- 25 kilogram honing is gemiddeld nodig om 1 kilogram was te produceren.
- De kleur van was is wit, maar wordt geel door toevoeging van stuifmeel.
- Chemische samenstelling: vooral esters en alcoholen.
- Onoplosbaar in water.
- Smeltpunt: 62-64 °Celsius.
- Onder 18 °Celsius kan was breken.
- Was is lichter dan water: het soortelijk gewicht bedraagt 0,95.
- Bijenwas wordt onder het nummer E-901 voor allerlei toepassingen gebruikt.

Historie

Bijenwas werd in vroegere tijden gebruikt om er kaarsen voor de verlichting van te maken. Men gebruikte daarvoor ook wel olie van bijvoorbeeld koolzaad of schapenvet, maar bijenwas had het voordeel dat het niet walmde en niet stonk. Door het gebruik van waskaarsen bij o.a. kerkdiensten was er een grote vraag naar bijenwas. Het kwam dus voor veel kerken, zoals in Brabant, goed uit dat er bijenhouders, 'bieboeren', waren die bijenwas oogsten. Vaak verkochten zij hun raten met honing, net uitgesneden uit de korven, aan onder andere de honingzemerij in Boxtel en hadden daarmee een redelijk inkomen door de verkochte honing en de was. Het zemen van honing staat voor het uit de raat persen van de honing, maar met de komst van de kast met het losse ramen systeem raakte het zemen op de achtergrond.

In 1852 werd met het bedrijf Koster Keunen in Aalst, bij Eindhoven, gestart met het doel om bijenwas uit de regio in te zamelen en te bleken. In een bijzonder boekje is de geschiedenis van het bedrijf en de relatie met de gemeenschap in Aalst beschreven*. Er was voldoende arbeid aanwezig en schone lucht om de was in de zon te kunnen bleken. Door dit bleekproces veranderde de kleur van was van geel in wit, een must voor het maken van kaarsen voor gebruik in de eredienst. De ingezamelde was werd

via een aantal stappen gebleekt om uiteindelijke als maagdelijk witte was voor de kaarsenindustrie te kunnen dienen.

Om genoeg bijenwas te kunnen verwerken werd in de begintijd ook veel ruwe was uit Rusland geïmporteerd. De handel werd dus internationaler en dit bracht de firma Koster Keunen in contact met Anton Philips van de lampenfabriek uit Eindhoven die ook vanwege expansie de buitenlandse markten opzocht. Aardig is om vast te stellen dat beide firma's zich met de productie van kunstlicht bezighielden en opmerkelijk is dat lange tijd de sterkte van de elektrische lampen in aantal 'kaars' werd uitgedrukt. Trouwens, een ander aardig feit om te vermelden is dat 100 jaar na de oprichting van Koster Keunen in Aalst de

Witte wasbolletjes, net geproduceerd

Aalster methode als bekende bedrijfsmethode voor veel imkers werd geïntroduceerd. Vanaf 1904 werd er met een eigen kaarsenproductie begonnen om meer inkomsten te genereren. Maar doordat kaarsen maken een vak apart is, niet in de laatste plaats vanwege het maken van goede lonten, werd hier later weer van afgestapt. In 1930 werd een vestiging van Koster Keunen in Sayville in de Verenigde Staten opgericht met een belangrijk marktaandeel. In 1960 werd de fabriek van Aalst naar Geldrop verplaatst en vervolgens in 1973 naar Bladel.

Import van ruwe was

Door toename van de vraag naar was waren nieuwe bronnen, net als destijds Rusland, uit het buitenland nodig. Maar tegelijkertijd nam het aanbod van ruwe was uit eigen land af door de overschakeling van de korventeelt naar het losseramensysteem. Immers, de raten in de raampjes worden meerdere keren door de bijen gebruikt. Per kg geproduceerde

honing wordt 7-8 maal meer was geproduceerd bij het korvensysteem, of de traditionele bijenhouderij zoals bijvoorbeeld in Afrika, dan bij moderne kasten.

China is de grootste leverancier van ruwe was. China neemt met ruim 5000 ton meer dan de helft van de wereldproductie van was voor zijn rekening. De statistische informatie is niet altijd betrouwbaar doordat vaak onduidelijk is of de was ruw of schoon is verhandeld. Net als bij honing is de prijs van Chinese was laag en een ander voordeel is de constante beschikbaarheid voor de verwerkende industrie. De prijs is ongeveer 5 euro per kilogram, vaak hoger dan de prijs van een kilogram honing.

Veel was komt ook uit Afrika doordat daar nog veel traditionele bijenhouderij is. Dit aandeel kan groeien daar in een aantal Afrikaanse landen nog veel was wordt weggegooid. Gelukkig dringt langzamerhand het besef door van de economische waarde van was. Een voordeel van de traditionele bijenhouderij is dat er geen kunstraat wordt gebruikt, zodat eventuele residuen van anti-varroamiddelen niet in de was komen. Overigens is het gebruik van deze middelen bij de Afrikaanse bijenrassen zoals *Apis mellifera scutellata* beperkt aangezien varroa geen groot probleem is. De wasverwerkende bedrijven hebben contact en overleg met de lokale bijenhouders over de kwaliteit en maken afspraken over een redelijke prijs voor de ruwe was. In feite spreken we hier dan ook over fair-trade-was.

Kwaliteit

Voor de import en export van bijenwas is een gezondheidsverklaring nodig voor het vrij zijn van Amerikaans vuilbroed, *Acarapis* (tracheeënmijs), kleine kastkever en *Tropilaelaps*. Vooral controle op bacteriesporen van Amerikaans Vuilbroed is belangrijk aangezien die tijdens het bleken van de was niet gedood worden. Verder is in verband met de toepassing voor de cosmetica en de farmacie de afwezigheid van coumaphos, fluvalinaat, broompropylaat en paradichloorbenzeen van belang. Daarom wordt er van een aantal landen (o.a Spanje) waar anti-varroamiddelen zoals coumaphos e.d. gebruikt worden, geen ruwe was meer afgenomen. Door wasverwerkingsbedrijven wordt tegenwoordig de regel gehanteerd dat het residu-niveau niet hoger dan 0,1 tot 1 mg/kg mag zijn.

Uit sommige landen komt ruwe was waar het goedkope paraffine aan is toegevoegd. Maar met een simpele test worden deze partijen er snel uitgevist. Was uit de Verenigde Staten heeft het probleem dat er vaak relatief veel propolis in zit, wat lastig is bij de verwerking.

Het bleken van de was

Bij de oprichting van het bedrijf van Koster Keunen was het bleken van de bijenwas een relatief nieuwe

techniek. Men had ontdekt dat de was, die na de eerste keer omsmelten al redelijk schoon maar nog geel was, in de zon gebleekt kon worden. De was werd tijdens het stollen in krullen geperst en vervolgens op plateaus buiten in de zon gelegd. Na 1 tot 2 weken was de was wit en klaar om weer gesmolten te worden tot wasbroden of -blokken voor de kaarsenindustrie.

Tegenwoordig wordt de was ook gesmolten en geschoond, maar vervolgens wordt de weer opgewarmde bijenwas gemengd met klei-aarde en actieve koolstof waardoor het bleken of wit maken van de was plaatsvindt. Het mengsel wordt daarna gefilterd door een filterpers en gekoeld tot vaste was.

Eindproduct

Als bijenhouders kennen we de blokken gele was die we na het omsmelten van de vuile raten zelf kunnen maken. Maar voor de wasblekerij zijn wasgranules de belangrijkste productvorm. Deze kleine witte korreltjes, zo groot als suikerkorrels, ontstaan via een speciale techniek waarbij vloeibare was door een tegengestelde koude luchtstroom heen gestuurd wordt. Het voordeel van deze productvorm is dat het bij een volgende bewerking onder druk verwerkt kan worden, zonder dat de was opnieuw gesmolten hoeft te worden. Via een ander procedé worden halve bolletjes van enkele millimeters doorsnee gemaakt.

Stapel wasbroodjes klaar voor bleekproces.

Opslag oude was in hangar in China

Afnemers van de witte was zijn vooral de cosmetische en farmaceutische industrie, voor respectievelijk 40% en 30%. Hoge kwaliteit en zuiverheid zijn voor deze sectoren essentieel omdat hun producten met witte bijenwas voor toepassing op de huid gebruikt worden of oraal bij het innemen van medicijnen. In de cosmetica wordt was gebruikt voor lipsticks, crèmes, mascara en nog veel meer toepassingen. Veel nieuwe ontwikkelingen op het gebied van plantaardige wassen vinden bij de fa. Koster Keunen plaats. Zo zijn er wassen van de Carnaubapalm die vooral goed blijven bij hogere temperaturen, van belang bij cosmetische producten. Was van Candelilla, een plant uit Mexico, wordt in lipsticks gebruikt, maar ook vaak in combinatie met bijenwas. Er worden steeds meer synthetische wassen ontwikkeld, die het voordeel hebben dat de kwaliteit altijd gelijk is. Bijenwas wordt overigens nog steeds, maar dan vooral met de gele kleur, voor kaarsen gebruikt. Maar ook de olie-industrie is een goede afnemer in verband met het gebruik van was bij olieboringen. De boenwas is natuurlijk al een heel oud middel voor het behandelen van hout en meubelen, maar ook in de tandheelkunde wordt gele was gebruikt voor het aanmeten van een gebit of kroon. Tot slot, er wordt maar weinig gele was voor de productie van kunst-raat aan de bijensector teruggeleverd. ●

* Bot, L., Hollanders, W. en Holtzer, L., 2011. *De geschiedenis van Aalst rondom de wasblekerij Koster-Keunen*. Uitgave: Stichting Waalres Erfgoed.

In 2017 wordt suiker waarschijnlijk goedkoper

Op agrarisch gebied gaat er in Europa, en dus ook in Nederland, een en ander veranderen. We zien dit nu al bijvoorbeeld aan de bouw van megastallen voor de melkveehouderij. Door het wegvallen van de melkquota kunnen de melkveehouders dit jaar hun bedrijven uitbreiden om op grotere schaal, en dus efficiënter, melk te produceren. Er is wereldwijd een enorme vraag naar melk, kaas en yoghurt en de boeren spelen daar op in.

In de akkerbouw gaat ongeveer hetzelfde spelen. Het suikerquotum

in de Europese Unie zal in 2017 vervallen en dan mag een boer zoveel suikerbieten gaan verbouwen als hij wil. Dit biedt Nederland als topproducent van suikerbieten interessante kansen. Naast de toepassing in voedsel en veevoer is bietsuiker een belangrijke bron voor allerhande chemicaliën. Zo kan suiker na fermentatie melkzuur opleveren dat voor voedselconservering of voor de productie van bioplastics gebruikt wordt. Een belangrijke non-food toepassing is natuurlijk bio-ethanol dat als autobrandstof gebruikt wordt. Het

areaal suikerbieten in Nederland is nu nog 75.000 ha, 5% van het akkerbouwareaal, maar dat zal snel toenemen. Door Wageningen UR wordt geschat dat dit tot 10% kan toenemen in Europa en in Nederland zelfs tot 14%. En door de uitstekende teelt- en klimaatsomstandigheden kan in Nederland de productie per hectare wel tot 15 ton per hectare oplopen.

Wat betekent dit voor de imker? Zoals we weten is de suikerbiet geen drachtplant die suiker in zijn nectar heeft, maar des te meer in de wor-

tel. En doordat er op jaarbasis meer dan duizend ton als bijvoeding wordt gebruikt, is het van belang wat de suikerprijs gaat doen. Het is te verwachten dat als het quotum wegvalt, suiker voor humane consumptie goedkoper wordt. En dat zal inhouden dat de imker hier ook van zal profiteren. Een interessant perspectief waar we nog twee jaar op moeten wachten.

Persbericht 1 september 2014; Wageningen UR Food & Biobased Research en LEI WUR. ● *Kees van Heemert*

De lezer schrijft

Natuurlijke rangschikking van de raten

In 1921 beschreef Josef Lüftenegger in zijn boek 'Die Grundlagen der Bienenzucht' (Grondbeginselen van de Bijenteelt) in het hoofdstuk 'Der Einklang der Waben' (Harmonie van de raten) hoe bijen in een natuurlijke situatie, zoals in holle bomen, hun raten steeds volgens een bepaald patroon rangschikken. Hij adviseerde dit ratenpatroon in de kasten na te volgen (in die tijd met achterbehandeling in warmbouw). De Amerikaan Michael Housel werkte het concept later uit voor kasten in koudbouw.

Om het idee beter te kunnen begrijpen dient men een vel kunstraat te bekijken. De zeshoekige cellen die men ziet corresponderen niet precies met de cellen aan de achterzijde van de tussenwand, maar steeds met een derde deel van drie er tegenover liggende cellen. Kijkt men naar de bodem van de uit te bouwen cel (door het vel tegen het licht te houden) dan ziet men aan de achterzijde drie lijntjes samenkomen in een punt. Van de ene kant bekeken vormen zij een Griekse Y, van de andere kant een omgekeerde Y. In de verdere uitleg gebruik ik de volgende symbolen:

- | = middenwand
- Y = Y
- ^ = omgekeerde Y

Bij de natuurlijke opbouw van een bijennest wordt altijd gestart met één middenraat waarin de cellen aan beide zijden van de tussenwand alle in de omgekeerde Y-stand staan, dus: ^ | ^ . Bij alle volgende raten, zowel naar links als naar rechts werkend, zal de buitenzijde van elke raat steeds de Y-zijde zijn:

Y | ^ Y | ^ Y | ^ ^ | ^ ^ | Y ^ | Y ^ | Y

Aangezien geen kunstraat wordt geproduceerd met de speciale opbouw van deze middelste raat, starten wij, om het natuurlijke systeem zo goed mogelijk na te bootsen, door de middelste twee raten met de omgekeerde Y-zijde (^) tegen elkaar te hangen en van daar uit naar buiten te werken (dus steeds

met de Y-zijde naar buiten gericht). Een tienraams-kast krijgt dan vijf raten naar links en vijf naar rechts wijzend. Het schema wordt dan als volgt:

Y | ^ Y | ^ Y | ^ Y | ^ Y | ^ ^ | Y ^ | Y ^ | Y ^ | Y ^ | Y

Op deze wijze wordt de natuurlijke raatindeling zo goed mogelijk nagebootst. Om het ons zelf gemakkelijk te maken, kunnen we op de toplat met een merkje de buitenkant (dus de Y-zijde) aangeven.

Overigens was de oorspronkelijke opstelling (in warmbouw) volgens Lüftenegger:

Vliegkat:

Y | ^ Y | ^ Y | ^ Y | ^ Y | ^ Y | ^ Y | ^ .Y | ^ Y | ^

Hangt men de raten lukraak in, dan worden zij meestal wel geaccepteerd, maar met de hierboven geschetste wijze van inhangen blijkt het volk zich veel harmonieuzer te ontwikkelen. Zo komt het weigeren (of ombouwen) van ingehangen raten of vellen kunstraat niet meer voor, maar worden zij probleemloos geaccepteerd en uitgebouwd. Ook schijnt het dat de bijen zich zachtaardiger gedragen en minder zwermneiging vertonen. Indien men dit systeem consequent toepast, ook bij uitbreiding met extra broed- en/of honingkamers, zullen boven elkaar geplaatste raten één continuïteit vormen, d.w.z. dat de cellen ervan steeds in dezelfde richting zullen wijzen. Door het op natuurlijke wijze rangschikken van de raten elimineert men één van de vele stressfactoren waarmee bijen te maken hebben. En men doet dit op een manier die geen negatieve bijverschijnselen heeft en buitengewoon eenvoudig is uit te voeren. Navolging ervan is volgens mij dan ook zeer aan te bevelen. ●

Evert Jan van Tongeren, Vorden

Bronnen

1. Uit: *Krankheit Resistente Bienen*, www.resistantbees.com.
2. Josef Lüftenegger, 1921. *Die Grundlagen der Bienenzucht*.

De lezer schrijft

Plastic in honing?

In aansluiting op eerder verschenen artikelen over plastic in honing. (Bijhouden 2014 nrs. 5, 7 en 8.) hierbij het commentaar van Pieter Hennipman, wiens eerdere reactie in 2014 nr. 8 was afgedrukt zonder uitdrukkelijke toestemming, waarvoor onze excuses.

Plastic in honing

Het feit dat er plasticdeeltjes aangetroffen worden in een natuurproduct als honing, is te betreuren. Dat deze hoeveelheid onder de grenswaarde ligt kan ons ten onrechte geruststellen. De vraag hoe de deeltjes in de honing terecht komen is deels te verklaren door fijnstof.

Microplastic

Dr. G. Liebezeit van de Universiteit van Oldenburg heeft onderzoek gedaan naar verschillende soorten voedingsstoffen en heeft bij alle onderzochte voedingsmiddelen plasticdeeltjes gevonden, zo ook in honing, bier en mineraalwater. De plastics die zijn gevonden in de voedingsmiddelen zijn dezelfde deeltjes als die gevonden worden in de lucht. We kunnen er van uitgaan dat de microplastics overal in de atmosfeer te vinden zijn, zegt Liebezeit. Hij geeft aan dat er drie soorten plastic gevonden zijn in de honing. Te weten: vezels van kleding, deeltjes van plastic vellen en toevoegingen aan cosmetica en tandpasta. Het plastic komt in contact met de nectar en komt zo in de honing die de bijen maken, zegt Liebezeit.

Fijnstof

Microplastic is ook fijnstof. Of iets fijnstof is, wordt bepaald door de materiaalgrootte. Niet de samenstelling van het deeltje. Nagenoeg alle kunststoffen vervallen door slijtage in fijnstof en hun samenstelling verandert niet. Kunststoffen zijn niet biologisch afbreekbaar.

Een plastic fles is na enkele honderden jaren als fles niet meer herkenbaar. De fles is verdeeld als microplastic over de hele aarde. Dit in tegenstelling tot natuurproducten die uiteenvallen in elementen waar de natuur dan weer nieuwe 'producten' van maakt.

Fijnstof is een groot probleem. Door het toenemende gebruik van kunststoffen en doordat kunststoffen niet meer verdwijnen, komen de deeltjes in het milieu en in onze lichamen terecht. Hoe kleiner de deeltjes, hoe sneller deze in de bloedbaan van mensen en dieren terecht komen.

Gezondheidsrisico's

Hans-Petter Hutten van de Universiteit van Wenen, die onderzoek doet naar plastic in het milieu, zegt dat gezondheidsrisico's niet uit te sluiten zijn. Er zijn nog niet voldoende gegevens om een conclusie te trekken, maar om te zeggen dat kleine hoeveelheden geen gevaar zouden opleveren, is niet geloofwaardig, aldus Hans-Petter Hutten.

Als bouwbioloog en imker maak ik me grote zorgen over het toenemende gebruik van kunststoffen en chemische producten. Kunststoffen hebben hormoonbeïnvloedende eigenschappen. Wat hiervan exact de uitwerkingen zijn is onbekend. De discussie over Bisfenol A (BPA, een toevoeging aan veel plastic producten) gaat daar in zijn geheel over. Vele kunststoffen worden ook behandeld met vlamremmers en weekmakers. Beide producten zijn zeer giftig. Er zijn meer dan 100.000 verschillende chemische stoffen en ruim 12 miljoen gepubliceerde chemische verbindingen. 4.000 daarvan zijn er onderzocht en slechts 400 hebben grenswaarden.

Grenswaarden

Er wordt ten aanzien van het plastic in honing gesteld dat de gevonden verontreinigingen binnen de grenswaarden blijven. Grenswaarden hebben echter een economische achtergrond. Grenswaarden zijn bedoeld om het gezondheidsrisico voor de bevolking

binnen de grenzen van economische tolerantie te houden, waarbij een gemiddeld statistisch verlies van levensjaren of -dagen van de bevolking wordt aanvaard.

Onvermijdbaar

Helaas is het nagenoeg onvermijdelijk voor de imker dat plastic in de honing terecht komt doordat de bron van dit plastic onder andere fijnstof is. En fijnstof is bijna overal. De ernst en de strekking van dit probleem gaan verder dan we hier kunnen bespreken. Wel is duidelijk dat deze deeltjes via de longen of via voedingsmiddelen in ons bloed terecht kunnen komen. Wat hier de gezondheidsrisico's van zijn is nauwelijks in te schatten. Dat deze deeltjes niet in onze lichamen thuis horen, moge duidelijk zijn. ●

Pieter Hennipman, Amsterdam,
t 0207370032 i www.eco-wise.eu

Noot van de redactie: hiermee is de discussie over plastic in honing gesloten.

N.B. De redactie behoudt zich het recht voor om aan Bijhouden gerichte reacties zonder nadere toestemming of goedkeuring, al of niet in ingekorte vorm te plaatsen in deze rubriek.

Bijenkasten.nl
On(t)roerend goed voor bijen!
- Red cedar bijenkasten met unieke hoekverbinding

Wegens succes en aanhoudende vraag, steeds meer benodigheden zoals kunstraat, raampjes, kastenbeits/olie, en nog veel meer. Allemaal van topkwaliteit tegen de beste prijs. Check onze website voor het laatste aanbod.

Imkerij de Werkbij

Bijenbehuizing onder de loep!

De Werkbij: professionele imkerij en groothandel.

Als imker vindt u bij ons alle kennis en producten die u nodig heeft.

Van harte welkom in Ernst, Haarlem, Rhenen, Veenendaal, en Westland.

Wij zijn er voor bij en mensen

op de **Startdag 2015** voor de Nederlandse Imkerij

Zaterdag 21 februari in Rhenen
10.00u - 16.00u

- Overzicht van de vele typen bijenbehuizing
- Delen van kennis en ervaring
- Gezelligheid, enthousiasme en ontmoeting!

Van harte welkom!

Imkerij de Werkbij
Noordelijke Meentsteeg 18
3911 SE RHENEN
0317 - 612942

www.dewerkbij.nl
info@dewerkbij.nl

f t

IMKERIJ

De Linde

- Verkoop van imkersartikelen
- Verkoop van honing
- Verkoop van bijenvolken en koninginnen
- Bestuiving van gewassen
- Verkoop van ambachtelijk gemaakte bijenwaskaarsen
- Verkoop van pure producten uit het bijenvolk
- Verkoop van cosmetica
- Verkoop van geschenken en kerstpakketten

Afhaaltijden:
Woensdag 13.00-20.00 uur
Zaterdag 09.00-15.00 uur

Pastoor Smitsstraat 27 | 5491 XL Sint-Oedenrode | 06-20372232
info@imkerswinkel.de.linde.nl | www.imkerswinkel.de.linde.nl

Wij wensen alle imkers en bijen een fantastisch **2015**

Nederlandse Bijenhoudersvereniging

Secretariaat

Grintweg 273, 6704 AP Wageningen | t 0317 422422 | f 0317 424180
e secretariaat@bijenhouders.nl | i www.bijenhouders.nl
iban NL62ABNA0539042897 | bic ABNANL2A
iban NL07INGB0000846801 | bic INGBNL2A
Openingstijden ma t/m vrij: 10.00-14.00 u.
Opgeven voor Imkernieuws: www.bijenhouders.nl/media/imkernieuws

Het Bijenhuis (winkel)

Grintweg 273, 6704 AP Wageningen
t 0317 422733 | e bijenhuis@bijenhuis.nl | i www.bijenhuis.nl
iban NL78ABNA0539042900 | bic ABNANL2A
iban NL26INGB0000823276 | bic INGBNL2A
Open: dinsdag t/m vrijdag 8.30-17 u. (1 mrt.-1 okt. ook zaterdag 8.30-13 u.)

Bijen@wur (PRI) | Centraal Meldpunt Bijenziekten

Pb 16, 6700 AA Wageningen | Droevendaalsesteeg 1 6708 PB Wageningen
t 0317 486001 | e bijen@wur.nl | i www.bijen.wur.nl
(ma t/m vrij van 9-17 uur, op afspraak)

Spuitschade of vuilbroed melden

Spuitschade melden via t 0800-0488 of info@vwa.nl of (bedrijven) via vwa.nl/organisatie/melden_voor_bedrijven
Gevalen of vermoedens van Amerikaans vuilbroed (AVB) melden bij: NVWA (AID), meldpunt Dierziekten t 045 5463188

De jaarkleuren zijn als volgt voor de jaren eindigend op

0/5: | 1/6: | 2/7: | 3/8: | 4/9:

Van den Berk bomen: ook voor bijen

Het assortiment van Van den Berk omvat 1750 bomen en heesters van middelgrote tot zeer grote maten. Daaronder zijn er vele waar bijen van houden zoals Tetradium, Koelreuteria, Heptacodium, Tilia en nog vele andere soorten. Bomen waarbij iedereen zich thuis voelt...

Van den Berk
Boomkwekerijen
Nurseries Baumschulen Pépinières

Donderdonk 4 | 5492 VJ Sint - Oedenrode | Tel. 0413 - 480 480
www.vdberk.nl | info@vdberk.nl